

“Ο ΛΟΓΟΣ,,

ΧΡΟΝΟΣ Α', ΦΥΛΛΟ 4

ΒΙΝΚΟ ΠΕΣΚΕ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΨΑΡΑ

ΕΛΛΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

ΤΑ ΠΑΙΓΝΙΔΑΚΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἐμείς στὸ σπίτι μας δὲ γνωρίσαμε Χριστούγεννα καὶ πρωτοχρονιὲς ὅπως τὶς γνώρισε ὁ ἄλλος κόσμος. Τὸ σπιτικό τὸ δικὸ μας κλεινότανε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἐορτάσιμες ἡμέρες καὶ δὲν πηγαίναμε παρὰ περασμένα μεσάνυχτα γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε.

Ὁ πατέρας μας ἐμπορευότανε παιγνιδάκια καὶ τὸ ἐμπόριο αὐτὸ τὶς πρωτοχρονιάτικες μέρες ἔχει κίνηση. Πρωτῶν λοιπὸν ξεκινούσαμε ὅλη ἡ οἰκογένεια μεγάλοι καὶ μικροὶ καὶ πηγαίναμε στὸ μαγαζὶ νὰ βοηθήσουμε. Κάναμε ὅλοι μὲ μιὰ ψυχὴ τὸ κατὰ δύναμη γιὰ νὰ καταφέρουμε ἢ φτεινῆ χρονιά νὰ ξεπεράσῃ τὴν περυσινὴ στὴν πούληση.

Ὁξω χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὶς καμπάνες ποὺ σημαίνανε μερонуχτίς. Οἱ φοῦρνοι πλημμυρίζανε ἀπὸ γλυκὰ καὶ ψητὰ. Οἱ δρόμοι ἀντιλαλοῦσαν ἀπὸ τὰ κάλαντα καὶ τὰ παιδιά εἶχαν ξεχυθεῖ ἀπ' ὅλες τὶς πόρτες μὲ τὰ γιορτινά τους. Μὰ ἐμεῖς κοιτάζαμε τὴ δουλιὰ μας δὲ σηκώναμε καθόλου κεφάλι. Λοξοδρομοῦσαμε ἀπὸ τὶς συνήθειες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ κάναμε τὰ δικὰ μας. Πέραναμε δικὸ μας, ξεχωριστὸ μονοπάτι, καὶ περιμέναμε νὰ περάσουν οἱ γιορτὲς γιὰ νὰ ξαναμποῦμε στὸ κοπάδι.

Ἡ μητέρα μὲ τὴ μεγάλη μου ἀδερφή ἀναλαβαίνανε τὶς κοῦκλες. Ἦσαν πολλές ποὺ τὶς εἶχαμε ἀπὸ πέρυσι καὶ λοιπὸν τὰ φορέματά τους εἶχανε στραπατσαριστῆ. Θέλανε σιδέρωμα, φρεσκάρισμα. Ἄλλες πάλι, ποὺ τὶς φέρναμε γυμνές, τὶς ντύνανε κεινες καὶ μᾶς ἔρχονταν ἔτσι φθηνότερες. Ὁ μεγάλος μου ἀδερφός —τόνε λέγαμε γιὰ τοῦτο μηχανικό —διόρθωνε τὰ χαλασμένα ἐλατήρια, τὶς σπασμένες ρόδες, μὴ λείπη καμιά βι-

δίτσα ἀπὸ πουθενά. Οἱ δυὸ πάλι ἐμεῖς οἱ μικροὶ, ἐγὼ καὶ ὁ ἀδερφός μου, ἐπισκευάζαμε τὰ χρώματα, καὶ μὲ μπογιὲς καὶ πινέλα περνούσαμε τὰ χτυπημένα ἢ ξεθωριασμένα μέρη. Ἔτσι φρεσκαρίζονταν τὰ παλιὰ ὅσο γιὰ τὰ καινούργια, ποὺ ὅ,τι καὶ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, αὐτὰ ἦτανε στὴν τάξη καὶ δὲ θέλανε παρὰ νὰ τὰ καταγράψουμε, νὰ κολλήσουμε ἀπάνω τὶς τιμὲς τους καὶ νὰ τὰ στήσουμε στὶς θέσεις τους. Δουλιὰ καὶ δουλιὰ. Πνιγόμασταν. Πολὺ πρὶν τῆς πρωτοχρονιάς ἄρχιζε τούτη ἡ φούργια καὶ βαστοῦσε ὡς πέρα ἀπὸ τὰ φῶτα.

Ἐμένα καὶ τὸ μικρότερο ἀδερφὸ μου μᾶς τρέλαινε ἢ ἀσυνήθιστη αὐτὴ ἀκαταστασία. Δὲν ξέραμε μῆτε πότε πεινούσαμε, μῆτε πότε τρώγαμε. Τσουκάλι δὲν στήναμε. Ἐπαιρνε ὁ πατέρας κάτι ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ περνούσαμε πρόχειρα ἐκεῖ στὴν ἀποθήκη τοῦ μαγαζιοῦ καὶ εὐτὺς ξαναπέφταμε στὴ δουλιὰ. Καθόμασταν καταμεσίς στὴν ἀποθήκη γιὰ νὰ ἴωμε εὐρυχωρία, καὶ τῆς μητέρας ὅλο καὶ ἔτρεμε ἢ καρδιά της, ὅλο καὶ μᾶς φώναζε: «μὴν ἔρχεστε σεῖς μὲ τὶς μπογιὲς καθόλου κατὰ δῶ! τὸ νοῦ σας μὴ μοῦ λερώσετε τὰ φορεματάκια!» Γύρω μας, δεξιὰ μας, ἀριστερὰ, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, τὰ παιγνιδάκια μᾶς εἶχανε πνίξη. Ἡ ἀποθήκη πολὺ μεγάλη, ἦτανε φύσκα. Ἀπὸ τοὺς τέσσερους τοίχους εἶχε θῆκες ἀπὸ κάτω ὡς τὸ ταβάνι, ὅλες γεμάτες. Καὶ σ' ὅλο τὸ ταβάνι πάλι ἦτανε χοντρά μᾶσκουλα ἀπ' ὅπου κρέμονταν τὰ μεγάλα, τὰ μπατάλια παιγνιδάκια, ποὺ δὲν χωροῦσαν σὲ θέσεις: Ἀεροπλάνα, ἀλόγατα θεώρατα, ἀρκοῦδες, βαπόρια, ποδήλα

Κι' ὁ πατέρας ποὺ τότε συνήθειο νὰ πηγαίνει, πάνω κάτω, στὴν ἀποθήκη δὲν τοῦ βλοῦσε, δὲν εἶχε τὴ χροιάζουμένη εὐρυχωρία καὶ παραστεκούλιζε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀνακάλυπτε τίποτα γιὰ διόρθωση καὶ μᾶς τὸ δινε, μᾶς καθοδηγοῦσε καὶ ὅλο καὶ κάτι ἔλεγε:

— «Ἀχάριστο τὸ ἐμπόριο τῶν παιγνιδιῶν, κακορίζικο. Ἐξὸν ποὺ δὲν ἔχει πέρυση παρὰ μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, ἔχεις νὰ κάμης καὶ μὲ πράματα μιλίζιλα, ντελικάτα, ψέφτικα. Ὅσα πωληθοῦνε τὴν ἴδια χρονιά πάει καλά, μὰ ὅσα μείνουνε παθαίνουν ἀπὸ χρονιά σὲ χρονιά τοῦ κόσμου τὶς ζημιές. Τὰ κουρντιστὰ χαλαρώνει τὸ ἐλατήριο τους, τὰ ταμποῦρα τὰ ἀκριβὰ ποῦχουνε προβοιά ἀπὸ πάνω σκάζοννε μὲ τὶς ἀλλαγὲς τοῦ καιροῦ. Τὶς κοῦκλες, τὰ προβατάκια, τὰλόγατα, τὰ πειράζει ὁ σκῶρος. Μῆτε ναφθαλίνη τὰ πιάνει μῆτε τίποτα. Ἀνοίγεις τὴν ἄλλη χρονιά τὰ κουτιά τους, τί νὰ δῆς. Οἱ κοῦκλες εἶνε δίχως μαλιὰ, οἱ χαιῖτες καὶ οἱ οὐρὲς τῶν ἀλόγων εἶνε μαδημένες, τὰ πρόβατα ἔχουνε μείνει δίχως προβοιά. Κι' ἂν μείνουνε καὶ τίποτα γερὰ, ἢ κοινωνία μας εἶνε μικρὴ, αὐτοὶ ποὺ θάρθουνε φέτος θάρθουνε καὶ τοῦ χρόνου, λοιπὸν τὰ γνωρίζουνε. Μόλις μποῦνε μέσα θὰ σὺ ποῦνε «αὐτὸ εἶνε περσυνὸ», «τοῦτα τὰ θυμόμαστε ἀπὸ πέρυσι. Δὲν ἔφερες φέτος τίποτα καινούργια» ἔτσι γιὰ νὰ σὲ προσβάλλουνε. —Κακὸ ἐμπόριο μὰ πάει πᾶ.

Αὐτὲς οἱ κουβέντες εἶχανε μεγάλη ἀπὴχηση στὴν ψυχὴ μου. Γι' αὐτὸ τὰ παιγνιδάκια τάχα χωρίσει στὸ μυαλὸ μου σὲ δυὸ κατηγορίες: σὲ ἄλλα ποὺ τὰ μισοῦσα γιατί τὰ βλεπα σὰν ἐχθροὺς τοῦ σπιτιοῦ μας καὶ σ' ἄλλα ποὺ ἀγαποῦσα. Σ' αὐτὰ τὰ καλά, τὰ συμπαθητικά, μπαίνανε ὅσα δὲ χαλοῦσαν μὲ τὴν πολυκαιρία, κάτι κουτιά μὲ ξύλινο κίβους ἢ μ' ἄλλα γεωμετρικὰ σχήματα γιὰ νὰ τὰ παίρνουν τὰ παιδιά νὰ χτίζουν κατὰ τὸ κέφι τους αὐλὲς, σπιτία, σκολειὰ. Ὅλα τὰ λογιῆς σερβίτσια, τὰ λογιῆς ἐπιπλα, τὰ σύνεργα ζωγραφικῆς, μαραγκοσύνης, κεντήματος, κομμάτια μὲ ζωὰ ἢ μὲ γράμματα τοῦ ἀλφάβητου. Αὐτὰ καὶ ἕνα αἶώνα νὰ μένα-

νε ἀπούλητα δὲν παθαίνανε κακὸ. Οὔτε μποροῦσε κανένας νὰ σοῦ πῆ περυσινὰ εἶναι. Μπορούσανε τάχατες νὰλλάξουνε ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο τὰ γράμματα ἢ τὰ σερβίτσια ἢ τὰ σύνεργα τῆς μαραγκοσύνης;

Ἄμα τελειώνανε οἱ ἐπισκευὲς ἄρχιζε ἢ τακτοποίηση τρία μαγαζιά στὴ σειρὰ στολίζαμε κάθε χρόνο. Ὁ πατέρας μάλιστα ἔφερνε ξεπίτηδες καὶ μαραγκὸ καὶ τοῦ τοίμαζε τὶς μόνστρες σὲ τρεῖς πατωσιές.

Ἐκεῖ ἀπάνω τ' ἀπλόναμε μὲ τάξη καὶ στὴ σειρὰ τους. Σὰ νάτανε στρατιῶτες κατ' ἀνάστημα. Γιατὶ δὲν ἔφτανε ποὺ εἶχαμε λογιῶν λογιῶν παιγνιδάκια, ὅσα μπορεῖ νὰ βάλῃ τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς, παρὰ ἔπρεπε νάχουμε καὶ ἀπὸ τὸ κάθε εἶδος ὅλα τὰ μπόγια καὶ τὶς ποιότητες, ἄλλα γιὰ τοὺς πλούσιους καὶ ἄλλα γιὰ τοὺς φτωχοὺς.

Οἱ σβοῦρες, νὰ ποῦμε, ξεκινούσαν ἀπὸ ξυλένιες μικρὲς μικρὲς, μιὰ δεκάρα ἢ μιὰ καὶ φτάνανε ὡς σβοῦρες τῶν διακοσῶ δραχμῶν· μὰ αὐτὲς ἦτανε μετάλλινες, μὲ ζωγραφικὴ διακόσμηση κανομένη στὸ χέρι, καὶ ἄμα τοὺς τραβοῦσες τὸ σπάγγο καὶ τὶς ἀπίθωνες χάμω, ἀρχίζανε καὶ βγάζανε ἀρμονίες ποὺ διαδέχονταν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη κανονικά, ὅπως ὀρίζει ἡ μουσική, καὶ ἦτανε σὰ ν' ἄκουες ἀληθινὸ ἀρμόνιο. Μὲ τὶς κουζίνες τὸ ἴδιο ξεκινούσαμε ἀπὸ μιὰ μικρὴ φουγονδίτσα μ' ἕνα μοναχικὸ τσουκαλάκι, καὶ φτάνανε ὡς κουζίνες, ποὺ δὲν τοὺς ἀπόλειπε οὔτε τὸ παρὰ μικρὸ χροιάζουμένο καὶ ἦτανε τόσο μεγάλες, ποὺ τὸ κοριτσάκι μποροῦσε νὰ πάρῃ τὸ σκαμνάκι του νὰ μπῆ ὀλόελα νὰ καθίσῃ μέσα. Κι' αὐτὲς τὶς μεγάλες κουζίνες-αὐτὸ ἦτανε πολὺ παράξενο, -τὶς ἀγόραζαν κοριτσάκια ποὺ δὲν ἦτανε ἀνάγκη ἀπὸ τόσο ἐνωρίς κίόλας νὰ συνειθίζονε στὴ μαγειρικὴ. Σὰ θὰ μέγαλοναν δὲν ὑπαρχε γι' αὐτὰ πιθανότητα ὄχι νὰ μαγειρέψουν ποτές οἱ ἴδιες μὰ οὔτε καὶ νὰ φτάσῃ στὴ μυτίτσα τους ἢ τσίκνα τῆς κουζίνας.

Ἡ ἴδια διαβάθμιση ἦτανε στὰ τουφέκια, στὰ τόπια, στὰ σπαθιά. Θέλανε τόπους καὶ τόπους γιὰ νὰ στρωθοῦνε τόσα

πράματα. Μὰ σὰν τ' ἀποτελειώναμε ὅμως κι ἔμπαινε κανένας σάστιζε ἀπὸ τὴν ὁμορφάδα. Οἱ θεῖες μου πού ἔρχονταν ταχτικά τις νύχτες στὸ μαγαζί καὶ μᾶς βεγγερίζανε καθὼς βλέπανε τις ἐτοιμασίες τῆς ἡμέρας, μᾶς παινέβανε καὶ λέγανε «γειὰ στὰ χέρια σας» «γειὰ στὰ χέρια σας».

Ὁ πατέρας ὅταν τᾶβλεπε πιά ὅλα στρωμένα στὶς βιτρίνες, δὲν παραπιονότανε, μόνον πηγαινοερχότανε καὶ δὲν μποροῦσε πιά νὰ τ' ἀποχορτάση. Γιατὶ αὐτὸ ἦτανε τὸ μεγάλο μυστικό: ὁ πατέρας τ' ἀγαποῦσε σὰ μικρὸ παιδί· μάλιστα τὸν πειράζανε συχνὰ κ' οἱ θεῖες μου:

— «Ἄσ' τα αὐτὰ, τοῦ λέγανε, ἅμα παραπιονότανε πὼς ἔχει μπλέξη. Ἐσὺ δὲν κάνεις δίχως τους· ἐσὺ γίνεσαι ἄλλος τόσος ἅμα τὰ νταραβερίζεσαι· νὰ τόρα ὕστερα ἀπὸ τόση σκουτοῦρα, ἀπὸ τόσα ξενύχτια παχαίνεις κιόλας, σὲ θρέφουνε τὰ παιγνιδάκια».

Κι ὁ πατέρας δὲν ἔλεγε τίποτα, μόνον γελοῦσε.

Τὸν θυμοῦμαι καὶ ἴγὼ νὰ κίθεται ὄρες ὀλόκληρες νὰ τὰ παίζη. Ὅλα τὰ κουρντιστὰ θὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ χέρι του. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤξερε τί νὰ βρῖσκη γιὰ δικαιολογία ἔλεγε πὼς τὸ κάνει γιὰ νὰ τὰ δοκιμάση νὰ δῆ ἂν ἦρθαν ὅλα γερά. Καὶ σὰν τ' ἄφινε χάμω καὶ βάνονταν νὰ δουλεύουν, ἀνοίγε τὸσα τὰ μάτια του καὶ τὰ καμάρονε καὶ ξεκαρδιζόταν νὰ γελᾷ μοναχός του.

— Ὅριστε, ἔλεγε ξεκαρδισμένος, τί κατέβασε πάλι ὁ νούς τους!

Καὶ γιὰ νὰ τὰ τιμήση περισσότερο, ἂν ἔμπαινε τις ἑορτὲς κανεὶς πελάτης στὸ μαγαζί μας καὶ ζητοῦσε νὰ ποῦμε ἓνα κατάστιχο, δὲν τοῦ τὸ δίνε. Ἐμεῖς, τὸ βλέπεις καὶ μόνος σου, ὅλα τὰ ἔχομε σκεπασμένα. Ἐμεῖς αὐτὲς τις ἡμέρες δὲν πουλοῦμε ἄλλο ἀπὸ παιγνιδία τοῦλεγε.

Ἐγὼ δὲ θυμοῦμαι ποτές μου, σὰν παιδί νὰ πιάσω ἓνα παιγνίδι νὰ τὸ παίξω δὲν μούκανε ὄρεξη. Εἶχα μεγαλώσει μαζί τους καὶ δὲν τᾶβλεπα σὰν παιγνιδάκια παρὰ σὰν ἐμπορεύματα. Μάλιστα ἅμα τὰ παίζε ὁ πατέρας δὲν γελοῦσα παρὰ ἔτρεμα μὴν τὰ σπάση. Εἶχα καὶ

τὴν ἰδέα πάντα πὼς τὰ κουρτίζει περισσότερο ἂν ὅσο πρέπει. Τοῦ ἔλεγα «φτάνει πατέρα» μὰ δὲ μούδινε προσοχή. Ἡ καρδιά μου πήγαινε στὸν τόπο τῆς ἅμα ἀποτελειώνας τὰ κουρντιστὰ καὶ περνοῦσε στὶς κοῦκλες. Ἐκεῖ ἐπιτέλους ἄς καθότανε ὅσες ὥρες ἤθελε. Σταματοῦσε μπρὸς στὴν κάθε μιὰ καὶ τὴ συγγύριζε. Ξεδίπλωνε τὸ φόρεμά της, ἂν εἶχε τσακίσει, τακτοποιοῦσε τις ξανθὲς μποῦκλες γύρω ἀπὸ τὸ καπέλο κι ἔσκυβε κοντὰ νὰ δεῖ μὴ λείπη καμμιά τὸ ἄσπρο γάντινο παπουτσάκι ἢ ἡ χρυσὴ τῆς φιομπίτσα.

— Τοῦ λόγου σου (γιατὶ τοὺς κουβέντιαζε κιόλας) σὲ ντύσανε στὰ χειμωνιάτικα μὲ τὴν μπέρτα, τὸ γουνάκι καὶ τὸ μανσόν, τοῦ λόγου σου μοῦ ἐτοιμάζεσαι σίγουρα γιὰ χορὸ. Πωπὼ ἀτλάζια φιόγκους, δαντέλλες!

Ἄμα ἔμπαινε ὁ πελάτης στὸ μαγαζὶ τὸν πλησίαζε ὁ πατέρας μου καὶ τὸν ρωτοῦσε σὰ γιατρός.

— Τί νὰ τὸ παιδί, κορίτσι ἢ ἀγόρι;

— Ἀγόρι.

— Χρονῶν;

— Ἐντεκα.

— Ἐχει καμμιά κλέση, στοὺς ἀξιωματικούς, στὰ ἀεροπλάνα;...

— Ὅχι, αὐτὸς εἶνε βαρῆς· καλὰ κ' λὰ νὰ μὲ ρωτήσης, δὲν τὰ πολυγουστᾶει τὰ παιγνιδία.

— Ἐ μὰ τότες πάρε του κανένα εἰκονογραφημένο βιβλίο, κανένα κουτί ξυλογλυπτικῆς, καμμιά συλλογὴ γραμματοσήμων...

Ἄλλοι γονιοὶ ἔρχονταν μὲ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ τους. Κι ἂν ἦτανε πλούσιοι δὲν πείραζε πού φέρνανε τὸ παιδί τους νὰ διαλέξη μονάχο του. Μὰ ἂν ἦτανε φτωχοὶ κάνανε πολὺ ἄσχημα. Γιατὶ ξεκινούσανε ἀπὸ τὸ σπίτι τους μὲ πρόγραμμα νὰ ἀγοράσουνε ἓνα τοπάκι τῶν εἰκοσιπέντε λεπτῶν, μὰ ἅμα πλαιῖνανε μέσα στὸ μαγαζί, τὸ παιδί οὔτε ἤθελε πιά ν' ἀκούση γιὰ τοπάκι. Ἦθελε τοῦτο, ἤθελε κεῖνο, δὲν τῶχε τίποτα νὰ ζητήση καὶ παιγνιδάκι πού δέκα μεροκάματα τοῦ πατέρα του δὲ φτάνανε νὰ τὸ ξαγοράσουν. Χαλοῦσε ἢ καρδιά καὶ τοῦ γονιοῦ καὶ τοῦ παιδιοῦ καὶ στὰ κατατελευταῖα φεύγανε. Τὸ

παιδί μουτρωμένο, παραπονεμένο, συναποκόμιζε καμμιά σφυροίχτρα πού δὲν εἶχε ὄρεξη νὰ τὴ σφυρίξει.

Μούλεγε ὁ πατέρας μου κάθε χρόνο νὰ βάνω ἂν ὅτι εἶνε μπροστά μου κάτι τὸ στό μάτι, κι ἅμα περάσουνε οἱ γιορτὲς καὶ δὲν τὸ πουλήσουμε νὰ μοῦ τὸ δώση. Μοῦ τὸ δίνε, κι ἔγὼ τοῦ φιλοῦσα τὸ χέρι καὶ τοῦλεγα καὶ τοῦ χρόνου. Μὰ κι ὅσες φορὲς ἔτυχε νὰ τὸ πουλήσουμε, δὲν μοῦ κόστισε· καὶ πού παρακολουθοῦσα τοὺς πελάτες νὰ δῶ ἂν τὸ πάρουνε, τὸ ἴκανα μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ δῶ ἂν ἔχομε τὰ ἴδια γούστια.

* *

Τὸ καθαυτὸ ἐμπόριο ἀρχίναγε δέκα-δεκαπέντε μέρες πρὶν τὴν πρωτοχρονιά. Οἱ καλοὶ μας πελάτες ψωνίζανε νωρὶς νωρὶς γιὰ νὰ ἔχουνε, λέει, ὅλη τους τὴν ἡσυχία νὰ διαλέξουνε καὶ γιατί δὲ θέλανε νὰ ῥθοῦνε τελευταῖοι νὰ βροῦνε ἀποδιαλεγούδια.

Ἐστέρα, ὅσο σίμονε ἢ παραμονή, πύκνονε μέρα μὲ τὴ μέρα ἢ πελατεῖα καὶ τὴν παραμονὴ πιά ἢ ἀνήμερα, ἂν περνοῦσε κανένας ἂν ὄξω ἀπὸ τὸ μαγαζί μας, ἔλεγε πὼς εἶχαμε διαδήλωση. Πατεῖς με πατῶ σε ἦτανε ὁ κόσμος. Τότε τὰ χάνανε καὶ μεῖς. Ὅποιος πρόφτανε γινότανε ταμίας κι ὅποιος τύχαινε πουλητῆς κι ἄλλα πουλούσαμε κι ἄλλα μᾶς κλέβανε. Οἱ γριὲς θεῖες πού βρῖσκονταν ἀπὸ τὸ πρῶτὸ στὸ μαγαζί, κι εἶχανε πιάσει τις γωνιὲς μὲ τὰ μαῦρα τους τσεμπεράκια, γιὰ νὰ ἔχουνε, λέει, τὸ νού τους μὴν τυχὸν καὶ μᾶς ἀρπάξουνε τίποτα, κι ἦτανε γυναῖκες τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ἀβγαλτες κι ἀνήξερες, σὲ μιὰ στιγμή σηκώνονταν κι ἔκεινες ὄρθιες, βλέπανε πὼς ἐμεῖς δὲν προφταίναμε, καὶ γίνονταν πρόθυμες νὰ μᾶς βοηθήσουν, κοπλιμεντέρνανε τὸν κόσμον, παζαρεύανε, εἰσπράττανε λεπτὰ.

Μετὰ τὰ Φῶτα ἀρχίζαμε σιγὰ σιγὰ νὰ ξεσηκώνουμε μιὰ μιὰ τις βιτρίνες καὶ νὰ βάζουμε τὰ ἀπομεινάκια στὰ κουτιά τους. Καὶ ἦτανε σὰν νὰ ἔχαν ὅλα τους ἓνα παράπονο ζωγραφισμένο στὸ μοῦτρο τους... ὕστερα ἀπὸ τόσα μάτια πού τὰ

εἶδανε, ὕστερα ἀπὸ τόσα χέρια πού τὰ πιάσανε, νὰ μὴ βρεθῆ κανένας νὰ τὰ ἀγοράση. Καὶ ἴσως νὰ μᾶς νιρέπονταν κιόλας πού θὰ μᾶς βάνανε στὸν κόπο νὰ τὰ ξαναφυλάγουμε πίσω.

Ὁ πατέρας ἔλεγε πὼς μερικὰ παιγνιδία τυχαίνει νάχουνε τὸ κακὸ ριζικό νὰ ναι δυσκολοπούλητα. Συχνὰ μποροῦσε νὰ εἶνε καὶ γουστόζικα καὶ φτηνά, μὰ τί νὰ σοῦ κάμουνε πού ἦταν τῆς μοίρας τους νὰ μὴν πουλιοῦνται. Μᾶς ἔφερνε παράδειγμα τὴν κουδουνίστρα. Ἦτανε κουδουνίστρα πολυτελείας. Παράστανε ἓναν ἄγγελον μὲ λευκὰ φτερά ἀνοιγμένα, πού φοροῦσε φόρεμα ἀπὸ ciel ἀτλάζι σὲ τέσσερα βολάν. Τὸ κάθε βολάν τελείωνε γύρω γύρω, σὲ μυτίτσες πού εἶχαν στὶς ἄκρες τους ἀπὸ ἓνα ἀσημένιο κουδουνάκι. Ὁ ἄγγελος δὲν εἶχε πόδια, μόνον στὴ θέση τῶν ποδιῶν εἶχε μιὰ περίτεχνη κοκκαλίνη λαβή. Τὸν ἐπιανες ἀπὸ κείνη τὴ λαβὴ καὶ τὸν ἔκανες νὰ πάρη βόλτα ὅπως κάνομε μὲ τις ροκάνες. Ὁ ἄγγελος βάνονταν νὰ γυρίζη, τὰ βολάν σηκώνονταν ψηλά, ἔνω ἓνα ἄορατο ὄργανάκι ἀρχίζε νὰ παίζη τὸ τσιγγίνικο βάλς σὲ ἦχο γλυκὸ καὶ μελωδικό.— Τοῦτο τὸ τρισαγαριτωμένο παιγνιδάκι πάλιωσε μέσα στὸ κουτί του. Ἐνας ἓνας τὸ παίρνει στὰ χέρια του, τὸ καμάρονε, τὸ γύριζε γιὰ ν' ἀκούση τὸ βάλς, σωστὸ καλλιτέχνημα, ἔλεγε, ἀποθαμάζοντας, κι ἀπέκει τὸ ἀπόθετε στὸ κουτί του, καὶ γύρευε νὰ βρῆ ν' ἀγοράση τίποτα ἄλλο. Τὰ φορέματα τοῦ ἀγγέλου δὲ χαλάσανε μὲ τὴν πολυκαιρία, οὔτε τὰ φτερά του πάθανε τίποτα. Μόνον πὼς τὸ βάλς ἔχανε ἀπὸ χρόνια σὲ χρόνια κάνα δυὸ νότες. Ἐμεῖς πού εἶχαμε μάθει τὸ σκοπὸ ἀπόξω συμπληρώναμε μὲ τὸ μυαλό μας τὰ κενὰ, καὶ παρακολουθοῦσαμε πάλι εὐχάριστα τι ἔπαίξε, ὅμως οἱ ξένοι καταλαβαίνανε ἀμέσως πὼς εἶνε χαλα σμένο· γιατί ἔπαίξε κάμποσες νότες, ὕστερα σταματοῦσε, δὲν ἄκουες παρὰ γρ, γρ· καὶ πάλι μερικὲς νότες καὶ πάλι γρ, γρ. Ὡσπου χάθηκε καὶ ἡ τελευταία νότα, κι ὁ τελευταῖος ἦχος. Ὁ ἄγγελος, ἔλεγα μὲ τὸ μυαλό μου, θύμωσε, πεισμάτωσε ἀπὸ τὴν τόση περιφρόνηση κι ἀποφάσισε νὰ λή τὸ βάλς ἀπὸ μέσα του. Ἐτσι

πίστευα καθὼς τὸν ἔβλεπα νὰ στριφογυρίζῃ βουβὸς στὸ χέρι τοῦ πατέρα. Καὶ θὰ τὸ πίστευα αὐτὸ γιατί ἔβλεπα τὸ μούτρο του νὰ μὴν ἔχη ἀλλάξῃ καθόλου ἔκφραση. Διατηροῦσε πάντα τὴν ἴδια, τὴν πρώτη παθητικὴ ἔκφραση τοῦ τραγοῦδιστή.

Καὶ μᾶς ἔφερε καὶ δεύτερο παράδειγμα ὁ πατέρας. Τὸ παιγνίδι ποὺ παράσταινε μιὰ γκυβερνάντα ποὺ ὀδηγοῦσε στὸν περίπατο δυὸ μικρά, μέσα στὸ ἀμαξάκι τους. Ἀμαξί καὶ παιδιὰ ἦτανε ὅτι πλούσιο καὶ χαριτωμένο θὰ μποροῦσε νὰ φανταστῇ κανεὶς. Τὴν κούρντιζες καὶ ξεκινούσε, μὰ πῆγαινε σὰν ἀληθινὸς ἀνθρωπος, πότε τόνα πόδι μπρός, πότε τ' ἄλλο, καὶ σιγά, μὲ φρόνηση, μὲ περίσκεψη, μὲ τὴ συναίσθηση τῆς μεγάλης εὐθύνης ποὺ εἶχε ἀναλάβῃ. Τὶ παινέματα δὲν ἔκανε ὁ πατέρας γι' αὐτὸ τὸ παιγνίδι. Μόλις ἔμπαινε ὁ καλὸς πελάτης ἀρχίζε :

— Θὰ πάρῃς τὸ κομάτι ποὺ θὰ σοῦ δώσω ἐγώ. Ἐγὼ αὐτὴν τὴν γκυβερνάντα τὴν ἔφερα γιὰ τουλόγου σας' δυὸ-τρεῖς ὄλους ὄλους εἶχα ὑπ' ὄψει μου σὰν τὴν παράγγειλα.— Ἐπειτα τί τοῦ πληρώνεις; ἀγοράζεις ἕνα κομάτι καὶ παίρνεις τέσσερα : τρεῖς κοῦκλες κ' ἕνα ἀμαξάκι. Κ' ἔχει καὶ πολὺ δυνατὸ μηχανισμό. Δὲ θὰ τὸ πιστέψετε ἂν σᾶς πῶ πῶς ὁ κατάλογος ἀνωροῦνε ὀλόκληρο κατεβατὸ γι' αὐτὴ τὴν κίνηση τῶν ποδιῶν τῆς γκυβερνάντας ἔτσι ποὺ πεταίει πότε τό'να πότε τ' ἄλλο. Εἶνε τὸ μόνο κουρντιστὸ παιγνιδάκι ποὺ δὲν πάει μὲ ῥόδες.

Ὅμως τὴν γκυβερνάντα ξεβαρεθήκαμε νὰ τὴν ἀνεβοκατεβάζομε στὴν ἀποθήκη ἄτυχο παιγνιδάκι.

— Ἐρεῖς τί τοῦ φταίει καὶ δὲν πουλιέται; εἶπε κάποτε ὁ πατέρας στὴ μητέρα μου. Ἐχουνε τὴ γκυβερνάντα πολὺ φτωχικὰ ντυμένη καὶ δὲν φηγοῦράει.

— Μὰ τὴν ἔχουνε ἐπίτηδες νὰ φαίνεταιαι ποῦναι ὑψηλότερα.

— Ἄς εἶνε ἐγὼ θὰ σοῦ πάρω νὰ τῆς ράψῃς κανένα φανταχτερὸ μεταξωτὸ φουστανάκι ...

Καὶ τὴν ἔντυσε ἡ μητέρα μου τὴν ἄλλη χρονιά σὰ βασίλισσα' μὰ καὶ πάλι δὲν

πουλήθηκε, κ' εἶχαμε μάλιστα δοσμένα κ' ἕνα σωρὸ λεφτά.

Μέσα στὸ χρόνο ἀριὰ καὶ ποῦ νὰ δόσουμε κανένα κομάτι, ἀλλὰ πάντα σὲ κακὲς ὥρες. Σὲ ἀρρώστειες παιδιῶν.

— Θέλω, μᾶς ἔλεγε ὁ γονιὸς ποῦχε βαριά τὸ παιδί του, νὰ μοῦ δώσετε ἕνα καραγκιόζη ἀπ' αὐτοῦς, λέει, ποὺ παίζουνε τὰ ζῖλια. Τὸν πατεῖς, λέει, στὸ στομάχι καὶ χτυποῦνε' ἐσεῖς θὰ ξέρετε ...

— Ποῦ νὰ σοῦ βροῦμε, καημένη, τέτια ὦρα καραγκιόζη μὲ ζῖλια. Νὰ μῆς στὴν ἀποθήκη νὰ ρίξῃς μιὰ ματιὰ θὰ τὰ χάσῃς κ' ὁ ἴδιος.

— Μὰ ἔχω τὸ παιδί μου ἄρρωστο, καὶ μοῦ ζητάει ἕνα τέτιο καραγκιόζη, ἔλεγε, καὶ τὸ σαγόνι του ἔτρεμε. Νὰ χαρῆτε τὰ παιδιὰ σας...

Καὶ ἀναποδογυρίζαμε τὴν ἀποθήκη καὶ ἀνακαλύφταμε τὸν καραγκιόζη μὲ τὰ ζῖλια. Μόνο σὲ τέτιες ὥρες μποροῦσε καὶ μέσα στὸ χρόνο νὰ πουλήσομε τίποτα. Μὰ ἄς ἦτανε τοῦ κόσμου τὰ παιδιὰ καλά, ἔλεγε ὁ πατέρας, κ' ἄς μᾶς λείπανε οἱ τέτιες εὐκαιρίες.

Ὁ πατέρας τὸ βλεπε πὼς ζημιώνει, τὰ παιγνιδία ἦτανε ἀφορμὴ καὶ μᾶς εἶχε πνίξῃ τὸ χρέος ὡς στὸ λαιμό. Ἀμα περνούσανε ὀλότελα οἱ γιορτὲς καὶ λογάριάζε πὼς ἔμεινε πάλι ἀπούλητο τοῦ κόσμου τὸ ἐμπόρευμα σὰ νὰ μετάνιοινε :

— Τοῦ χρόνου νὰ εἶμαστε καλά καὶ τὰ ψέματα τελειώσανε, ἔλεγε. Θὰ περάσωμε μ' αὐτὰ πούχομε. Ἐπειτα μᾶς περυσέψανε κ' ἀπ' ὅλα τὰ εἶδη. Θὰ φέρομε μερικὲς φοῦσκες κ' ὁ κόσμος ὅλος».

Μὰ τὴν ἄλλη χρονιά, ἀπὸ τὸν Ὀχτώβρη κιόλας, βάζανε ἀρχὴ καὶ καταφτάνα-οἱ κάσες ἢ μιὰ στὴν ἄλλη. Κι' οὔτε καὶ τὸ ἔχε παρμένο μυρωδιά κανεὶς μας πότε εἶχε δώση τίς παραγγελίες ὁ πατέρας.

* *

Αὐτὴ τὴν ταχτικὴ ἀκολούθησε ὁ πατέρας ὡσπου ἦρθε ὁ μεγάλος πόλεμος. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ποὺ ἔφερε μαζί του τὸ γενικὸν ἀποκλεισμό καὶ κλειστήκανε ὀλότελα οἱ θάλασσες. Δὲν εἶχε κανένας τὴν εὐκολία ἕνα γράμμα νὰ στείλῃ στὸ συγγενῆ του. Τὰ βαπόρια ποὺ κυκλοφο-

ρούσανε στὰ πέλαγα ἦσανε γεμάτα ὀλικὰ τοῦ πολέμου καὶ στρατιῶτες. Ποιὸς εἶχε τὸ νοῦ του τότε σὲ ἐμπόρια καὶ σὲ παιγνιδάκια. Ὁ πατέρας θέλοντας καὶ μὴ σταμάτησε καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν παιγνιδιῶν, ὁ ἀποκλεισμός τὸν ὑποχρέωσε σὲ κείνο ποὺ ὁ ἴδιος δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἐπιβάλλῃ στὸν ἑαυτὸ του. Ἐξάλλου οἱ γερμανοὶ παραγγελιοδόχοι ποὺ μᾶς κάνανε τίς παραγγελίες εἶχανε κ' αὐτοὶ ἐπιστρατευτῆ, εἶχανε φύγη, κ' οἱ πόρτες τους ἀπὸ τόσων χρόνων κλείσιμο εἶχανε γιομίσῃ χόρτο. Μὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ ἐργοστάσια στὴ Γερμανία ποὺ φτιάχνανε τὰ παιγνιδάκια, τὰ χέρια ποὺ τὰ δουλεύανε, δὲν προφταίνανε νὰ χύνουνε ὄβριδες καὶ κανόνια καὶ πυρομαχικά. Καὶ λοιπὸν ὁ πατέρας τί νὰ κανε. Παλιά, ξεπαλιά, σπασμένα, χαλασμένα τὰ παιγνιδάκια ποὺ μᾶς βρίσκουνταν στὴν ἀποθήκη τὰ βγάζαμε κάθε πρωτοχρονιά, κάθε χρόνο καὶ λιγώτερα καὶ τ' ἀραδιάζαμε στὶς μύστρες.

Εἶχανε ὅμως ὄψη σὰ νὰ ἴσανε μεταχειρισμένα. Γιατί ὁ πατέρας δὲν εἶχε ὄρεξη νὰ τὰ ταχτοποιῇ ὅπως πρῶτα νὰ κἀνουν φηγοῦρα οὔτε τοῦκανε καὶ κέφι νὰ τὰ παίξῃ. Ἐκεῖνος αὐτὸ τὸ ἐμπόριο μᾶς κ' ἐξαρχῆς δὲν τόχε κάνει γιὸ κερδοσκοπία ἦτανε τὸ μεράκι του. Τὰ παιγνιδία τὰ φερνε πρῶτα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του κ' ὕστερα γιὰ τὸν ἄλλο κόσμο καὶ λοιπὸν τότε ποῖον νὰ ξεγελάσῃ; τὸν ἑαυτὸ του; οὔτε καὶ μᾶς ἄφηνε νὰ τὰ ἐπισκευάζωμε. Ἐγὼ τὰ βγάζω, μᾶς ἔλεγε, γιὰ τὸ καλό. γιὰ νὰ μὴν πηγαίνη τὸ μαγαζὶ ἄσκημα πρωτοχρονιάτικο. Μάλιστα τὸ ἔλεγε καὶ στοὺς πελάτες : «τὰ βλέπετε ποῦνε παλιά, σπασμένα.. ἂν σᾶς ἀρέσῃ τίποτα πάρτε το' καὶ δώσετε ὅ,τι νομίζετε...»

Τότες, στὴν ἔλλειψη, πουλήθησαν ὁ ἄγγελος καὶ ἡ κουνουνίστρα. Οἱ ἄνθρωποι εἶχανε γίνει εὐκολοὶ κείνον τὸν καιρὸ, ὅ,τι βρίσκανε στὰ μαγαζιά τὸ παίρνανε δίχως πολὺ φασαρία καὶ λέγανε πὼς πάλι καλά ποὺ βρεθήκαμε καὶ μὲ τόσο πρᾶμα.

Σὰν τὸν καπετάνιο ποὺ θὰ σταθῇ νὰ σώσῃ τὸ πλήρωμά του σὲ ὦρα κίνδυνου στάθηκε κ' ὁ πατέρας, καὶ ξεπούλησε μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι ὅλον αὐτὸ τὸν κόσμο

τῶν παιγνιδιῶν ποὺ εἶχε φέρει κατὰ καιροῦς. Πούλησε ὡς τὸν τελευταῖο, ζουλιμένο στρατιώτη, ὡς τὸ τελευταῖο ξέταρο βαγόνι ποὺ ἀποκρατοῦσε ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιόνε σιδηρόδρομο. Τὰ ξεπούλησε. Κι' ἔπειτα πέθανε, προτοῦ καλοπροφτάσῃ νὰ δῇ τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Καὶ δόθηκε τέλος στὸ ἐμπόριο τῶν παιγνιδιῶν. Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ του, ποὺ δὲν κληρονομήσαμε αὐτὴ τὴν ἀδυναμία τοῦ πατέρα μας, δὲν ξαναφέραμε στὸ μαγαζὶ αὐτὸ τὸ εἶδος. Ὁ πόλεμος τελείωσε κ' ἀνοίξανε τὰ ἐμπόρια κ' οἱ δουλειὲς τοῦ κόσμου μὲ πιότερη ζωὴ ἀπὸ πρὶν. Οἱ παραγγελιοδόχοι ξανάφτανε ἀπὸ τὴ Γερμανία. μὲ τίς σακκὲς στὴ μασχάλη τους, τρέχουν πάνω κάτω στὶς ἀγορὰς διαλαλώντας τὰ εἶδη τους. Ἐρχονται καὶ στὸ μαγαζὶ καὶ κρατοῦν καὶ μᾶς ἐπιδείχνουν ξέχωρα ἀπὸ τ' ἄλλα τοὺς καταλόγους τῶν παιγνιδιῶν.

— Κρατήστε τους καὶ ρίξετέ τους μιὰ ματιὰ. Ἄν δὲν θέλετε μὴν παραγγείλετε. Ἄν καὶ εἶμαστε σίγουροι πὼς μόλις δῆτε τί θαύματα ἔχουνε γίνῃ φέτος σὲ παιγνιδία, θὰ μείνετε ἐκστατικοί. Ὅλη ἡ σάτυρα τῆς ἐποχῆς περνάει ἀπὸ τὰ κουρντιστὰ τρισχαριτωμένα πράματα. Πάλι ἂν θέλετε γιὰ παιδιὰ μεγαλύτερα ἔχομε ὀλόκληρο κατάλογο γιὰ τὰ λεγόμενα ἐπιστημονικὰ παιγνιδάκια : ἀτμομηχανές, κινηματογράφους, τηλέφωνα.

Τοὺς ἀκοῦμε καὶ κουνούμε τὸ κεφάλι μας δὲν τοὺς δίνομε ἀπόκριση γιατί τὸ τὸ μυαλὸ πεταίει μακριὰ, στὸν πατέρα. Λέμε ποῦ νὰ ἦταν τώρα, γιὰ νὰ παίρνε τοὺς καταλόγους νὰ τοὺς ξεφυλλίξῃ, νὰ τοὺς μελετᾷ μέρες καὶ μερόνυχτα μὲ τὸ φακό, καθὼς ἡ ὄρασή του εἶχε ἀδυνατίσῃ μὲ τὰ χρόνια, καὶ νὰ δοκιμάξῃ διπλὴ τὴ χαρὰ τους, τὴ μιὰ, σὰν τὰ καμάρο-νε στὴν εἰκόνα στὸ χαρτί, τὴν ἄλλη, τὴ μεγαλύτερη, σὰν καταφτάνανε φρέσκα φρέσκα ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, καὶ πλημμυροῦσε τὸ μαγαζὶ ἀπὸ τὴ μυρωδιά τους, κ' ἤθελε μόνος του νὰ τὰ βγάλῃ ἀπὸ τίς κάσες γιὰ νὰ τὰ χαίρεται πρῶτος, καὶ ν' ἀνοίγῃ ἕνα ἕνα τὰ κουτιὰ ἐνῶ τὰ χέρια του τρέμανε . . καὶ μεῖς λέγαμε δὲν εἶνε ἀπὸ τὰ γεράματα μὰ ἀπὸ τὴ συγχύνηση τῆς χαρᾶς.

ΑΜΑΡΤΩΛΑ

ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΑ...

Πέρασε η μέρα—άλλοίμονο—ή φθινοπωρινή με τον λαμπερό και ζεστό ήλιο και ήρθε η νύχτα με την άγρια μπόρα. Μάταια ανάζητούσα το γλαυκό χρώμα του Ἄττι-κου ούρανού που σε νύχτες χαρᾶς και πίερας μου φώτιζε την ψυχή και τον δρόμο.

Σύννεφα μαύρα, βαρειά, απειλητικά, τρομαχτικά, χαροπόρσωπα, με αλλόκοτα σχήματα πουμάζαν σάν τέρατα, στρίγγλες που προφήτευαν τον θάνατο, έσκέπασαν άξαφνα τον ουρανό. Ούτε ένα άστρο για παρηγοριά. Ἡ μπόρα είχε νεκρώσει την πολιτεία κι' εγώ βρέθηκα αναμεισός στο δρόμο με μόνο σύντροφο τον πόνο. Ξαρματωμένος ήρωας που σέρνεται αναστενάζοντας βαθειά. Πουλὶ κυνηγημένο από το βόλι της αγάπης. Θαλασσοθήκανε οι δρόμοι και τὰ στενά βούιζαν από την άγρια κατεβασιά. Το σκοτάδι, σάν να ξεχύθηκε από την κόλαση όρμητικά, έσκέπασε τους δρόμους και τους έκαμε άληθινή άβυσσο.

Ἡ νύχτα εἶνε άτέλειωτη όπως άτέλειωτος εἶνε και ο καυμός μου. Φωνάζω και η φωνή μου χάνεται στην άβυσσο. Τεντώνω τὰ χέρια για να ζητήσω βοήθεια και βυθίζονται στο πυκνό σκοτάδι. Κυτάζω τον ουρανό και με δένουν το δρολάπι. Ἄγωνίζομαι να στερεώσω γερά τὰ πόδια μου στο χῶμα και με παίρνει ο δυνατός άέρας για να με ρίξει στην άβυσσο της νύχτας.

Τὸν καιρὸ που πέθανα, δὲν πήρα ούτε ένα φιλή, ούτε ένα δάκρυο για συντροφιά στην άβυσσο. Πουλὶ κυνηγημένο από το βόλι της αγάπης, θυσιά για δυό μάτια που δὲν με φωτίσαν την νύχτα του δλέθρου. Παιχνίδι η ζωή μου, κομμυτιασμένο το κορμί μου από τον άγριο πόθο μιᾶς γυναίκας.

Ξαρματωμένος ήρωας που σύρθηκα στην άβυσσο γιατί αγάπησα. Τὸν καιρὸ που πέθανα είχε σκοτεινιάσει ο κόσμος και το κορμί μου έπεσε στην άβυσσο άκλαφτο κι' άδικοπροδομένο.

7) 11) 928

ΜΙΧ. ΡΟΔΑΣ

ΕΜΠΝΕΥΣΗ ΘΕΙΑ

Με μιάν ώραία την παριστάνουν κόρη, των ποιητών την εμπνευση, οι ζωγράφοι: Γύρ' από το χλωμό κι' ώραίο της θῶρι να φέγγη των μαλλιών της το χρυσάφι.

Και καρτερεί την αἴλη σκέψη, πούνε να φτάση από των άστρων τη γαλήνη, τον ουρανό τὰ μάτια της κυττούνε κι' εἶν' ὄλη εἶσι δοσμένη στη σαγήνη

της θείας αὐτῆς στιγμῆς, που μήτε μία σιαά ελαφρότατη στο μέτωπό της δὲν εἶνε να ταράξη τ' όνειρό της, στη μυστική του δειλινοῦ ήσυχία!

Σὲ βλέπω «Ἐμπνευση Θεία» και συλλογέμαι την έκστασή σου—άληθεια ὠμορφη πούνε!— γεμάτος άπορία, κι' άναρρωτιέμαι αν δίκαια ποιητή μ' άποκαλοῦνε!

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Μ' άρέσεις ως εικόνα, «Ἐμπνευση Θεία» τὰ ώραία μαλλιά, το έκστατικό σου βλέμμα με τη γλυκειά του απείρου νοσταλγία, με γοητεύει το ὑπέροχό σου ψέμα!

Μὰ η δική μου η εμπνευση ανεβαίνει μεσ' άπ' τὰ σπλάχνα μου κι' από το χῶμα, το χῶμα που πατώ και περιμένει να κρύψη τ' άθλιο κι' άχαρό μου σῶμα!

Για μένα εἶνε μιὰ Λάμια που με πνίγει, παντοῦ, κι' όπου αν εὑρίσκομαι του κόσμου, άτέλειωτο κακό που με τυλίγει, κι' ένας καημός άνείπωτος εντός μου.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΝΑΣ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΤΗΣ:

Ο ΝΑΖΙΜ ΧΙΚΜΕΤ (*)

Ἡ Τουρκική Ποίηση του τελευταίου αἰῶνα έχει αντιπροσωπευτικούς τύπους από όλες τις σχολές. Ἐχει τους Παρνασιέν της, τους νεορωμαντικούς της, τους νεοκλασικούς, τους συμβολιστάς, τους ντεκαντάν. Κάθε καινούργια σχολή που ἐγκαινιάζονταν στον τόπο αυτό, ξάφνιζε τον κόσμο και δημιουργούσε πολύ γρήγορα ὀπαδούς και πολεμίους της. Ἐτσι έχει συμβῆ και με τον Ἄχμετ Χασίμ, τον μοναδικό ἀξιοπρόσεχτο συμβολίστα της τουρκικής ποίησης. Το κοινό χωρίστηκε σε δυό αντίμαχες μερίδες: αὐτήν που ανέβασε τον ποιητή στα ὕψη και ἐκείνην που τον κατέβασε στα Τάρταρα.

Τὸ ἴδιο ρεύμα της ἀλληλοσυγκρούσεως στις ἀντιλήψεις και τὰ αἰσθήματα δημιουργήθηκε και ὑπάρχει δυό χρόνια τώρα από την ἐμφάνιση του Ναζίμ Χικμέτ στον λογοτεχνικό στίβο της πατρίδας του. Σε δυό χρόνια μέσα το ξανθόμαλλο αὐτό κεφάλι του ποιητή με τὰ καταγάλανα ἤρεμα μάτια, κατέκτησε το ἐνδιαφέρον πρώτα και τῆ συμπάθεια ἔπειτα μιᾶς μεγάλης μερίδας, της μεγαλύτερης ἴσως και της πιὸ διαλεχτῆς, του μορφωμένου κόσμου της Πόλης, η φήμη του πέρασε στην ἀντικρουνη ὄχθη του Βοσπόρου και ξεπολύθη στα πέρατα της Ἀνατολῆς, όπου ὑπάρχει ἀναγνώστης που ἀρέσει να διαβάση κἄτι

(*) Ἀναδημοσιεύουμε με την άδεια του συγγραφέα και μεταφραστή κ. Βασίλη Κασαπάκη την ἐνδιαφέρουσα αὐτή μελέτη για τον Τουρκο ποιητή Ναζίμ Χικμέτ, παίρνοντας την από την «Φιλολογική προτοχρονιά» της Πόλης του κ. Ἄβραάμ Παπαζόγλου. Το βιβλίο αὐτό δὲν κυκλοφόρησε στην Ἑλλάδα.

ὄμορφο και πρὸ παντός καινούργιο.

Γιατί η ποίηση του Ναζίμ Χικμέτ εἶνε καινούργια πέρα για πέρα και πρωτά-

Ο ΝΑΖΙΜ ΧΙΚΜΕΤ

κουστη στον τόπον αὐτό όπου το κοινό είχε συνειθίση να διαβάση στίχους στους δόλους ο ξρωτας, το ρόδο και τ' ἀηδο-νι ἦταν τὰ προσφιλή θέματα γύρω στα ὅποια η φαντασία του κάθε ποιητή ἐβρισκε το μέσο να ἐκδηλωθῆ και να δημιουργήση. Γι' αὐτό και τρίβαν τὰ μάτια τους ὄλοι: σάν ἐδιάδασαν μιὰ μέρα στις σελίδες μιᾶς παράξενης την ὄψη ποιητικῆς συλλογῆς, τους ἀκόμη πιὸ παράξενους αὐτούς στίχους:

Στόν σβέροκο τῆς καρδιάς μας δὲν κρέμονται μικρὰ μαλλιὰ σγουρὰ καὶ λιγδωμένα. Ἀπὸ ρόδια κι' ἀηδονία καὶ φεγγάρια-μεγγάρια εἶμαστε πιά χορτάτοι»

Καὶ λέγει παρακάτω ὁ ποιητῆς μ' ἕνα μεφιστοφελικό σαρκασμό:

Τὴν πίπα μας γεμίσαμε ἀπὸ σπίθες τῆς φωτιάς τοῦ Προμηθέα, καὶ ἴσοι στὸ μπῶι μὲ τοῦ Γαλατᾶ τὸν πύργο, καπνίζουμε ἀτενίζοντας στὸ ἀπειρο κάποιον ματιῶνε φλογερῶν τῆ θεά».

Ἡ βιογραφία τοῦ Ναζίμ Χικμέτ εἶνε σύντομη. Ὁ ποιητῆς εἶνε μόλις 28 χρονῶν. Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ πατέρα Τούρκο τῆς Ἀνατολῆς κι' ἀπὸ μητέρα γερμανοπολωνέζα, κόρη πολωνοῦ εὐπατρίδη ποῦ διακρίθηκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ. Ὁ νεαρὸς ποιητῆς μῆκε ἀπὸ μικρὸς στὴ Ναυτικὴ Πολεμικὴ Σχολή, ὅμως δὲν φέρεσε τὰ γαλόνια τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ Ναυτικοῦ, γιατί οἱ γιατροὶ τοῦ εἶχαν ἀπαγορεύσει νὰ συνεχίσει τὶς σπουδές του. Παράτησε τὸ σχολεῖο καὶ πῆγε στὴν Ἀνατολή στὰ 1919. Μετὰ ἕξη μῆνες ἔφυγε γιὰ τὴ Ρωσία, ὅπου ἔμεινε τέσσερα χρόνια στὴ Μόσχα σπουδάζοντας Οἰκονομολογικά. Ἐκεῖ ἔγραψε καὶ τοὺς πρώτους του στίχους. Στὴ Ρωσία ἐπηρρέασθη ἀπὸ τὶς ἰδέες τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ ἐξελέχθηκε σὲ φανατικὸ ὄπαδο τοῦ Μάρξ. Ὅταν γύρισε στὴν Πόλη ἐξέδωκε μαζὺ μὲ ἄλλους νέους ὁμοϊδεάτες του τὰ περιοδικὰ «Ἀϊδινλίκ» (φῶς) καὶ «Ὀράν δὲ τσεκίτς» (Σφυρί - δρεπάνι). Κατηγορήθηκε ὅμως ὡς ἐπικίνδυνος προπαγανδιστῆς κομμουνιστικῶν ἰδεῶν καὶ καταδικάστηκε ἐρήμην (ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε φύγη πάλι στὴ Ρωσία) σὲ 15 χρόνια φυλάκιση. Ὅταν γύρισε, ἀναθεωρήθηκε ἡ δίκη του, ἀθωώθηκε καὶ ἀπότισε μιὰ ποινὴ μὲ τρεῖς μόνο μῆνες στὶς φυλακές τῆς Χόππας, γιατί εἶχε περάσει τὰ σύνορα χωρὶς διαβατήριο.

Ὁ Ναζίμ Χικμέτ ἐξέδωκε ὡς σήμερα πέντε ποιητικὲς συλλογές. Οἱ τίτλοι τους εἶνε ὅσο μπορεῖ παράξενοι: «835 στίχοι», «Ἡ Ζακόνδα καὶ ὁ Σι-γιά-οῦ», «Βαράν 3». (Ἐφθασε τὰ τρία!) «1+1=1» καὶ τέλος τὴν «S. K. S.», ἀρχικά

γράμματα τῶν λέξεων Sesini Kaibeden Selir (Ἡ πύλη ποῦ ἔχασε τὴ μιλιὰ της). Ἐτοιμάζει τώρα καὶ ἕνα ἔμμετρο μυθιστορηματάκι τὸ «Πῶς αὐτοκτόνησεν ὁ Μπεγερέζι». Σ' αὐτὸ ἀναλύει τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους δίδεται σ' ἕναν ἄνθρωπο ἡ εὐκαιρία νὰ διαθέσῃ μέρος τοῦ τῆ ζωῆ καὶ τὸ θάνατό του. Κοιμᾶται ἀπὸ τραγούδια παρμένα ἀπὸ τὰ ἔργα του ποῦ ἀπαριθμῶ παραπάνου θὰ παραθέσω στὸ τέλος τῆς μικρῆς αὐτῆς σημείωσης, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶνε νὰ παρουσιάσω στὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς Πόλης μας καὶ τῆς γειτονικῆς καὶ ὁμόγλωσσης χώρας, τὸν ποιητῆ ποῦ βαστάει σήμερα τὰ σκῆπτρα τῆς ποίησης στὴν Τουρκία.

Πριχὸς κλείσω τὴ σημείωσή μου θὰ πῶ δυὸ λόγια καὶ γιὰ τὸ εἶδος τῆς ποίησης μὲ τὴν ὁποία καταπιάνεται ὁ ἰδιόρρυθμος αὐτὸς Τούρκος ποιητῆς. Ἄν ἔπρεπε σῶνει καὶ καλὰ νὰ τὸν κατατάξουμε κάπου, θὰ ἔβρισκε ὠρισμένως θέση στὴ σχολὴ τῶν ὑπερρεαλιστῶν (δὲν ξαίρω ἀλήθεια ἂν ὑπάρχουν τέτοιοι, καὶ ποῦ καὶ ποιοί.) Μὰ τέτοια, δίχως ἄλλο πρέπει νὰ εἶνε ἡ στέγη ποῦ θὰ δέχονταν νὰ παραδεχτῆ γιὰ σπῆτι τοῦ ὁ Ναζίμ Χικμέτ. Λένε μερικοὶ πῶς ἀκολουθεῖ τὰ «χνάρια κάποιου μπολοσεβίκου ποιητῆ ποῦ αὐτοκτόνησε σὲ τόσο δραματικὲς συνθήκες στὴ Ρωσία πρὶν μερικὰ χρόνια: τὸν Μαγιακόφσκη. Δὲν ξέρω κατὰ πόσο ἀκριβῶς τοῦ μοιάζει στὸ στυλ καὶ στὸν τρόπο τῆς ἐκφράσεως. Λένε πῶς κι' ὁ ρῶσος αὐτὸς ἔγραψε συλλογές μὲ παράξενους τίτλους, μεταχειρίζονταν ἀριθμοὺς μέσα στοὺς στίχους του καὶ ἡ ποίησή του ἦταν ἀδρια καὶ τραχεῖα, γραμμὴν στὴ γλῶσσα τοῦ ἀλήτη, τοῦ γαβριᾶ τῶν δρόμων, τοῦ βαγαμπόντη τοῦ κλέφτη, τοῦ κατάδικου τῶν κατέργων τοῦ ἀναρχικοῦ τέλους καὶ ἐπαναστάτη. Τέτοιο δεῖγμα ἄδικα ἀναζήτησα στὴν ἑλληνικὴ ποίηση. Ὁ Βάρναλης εἶνε κοντὰ του τζέντλεμαν κι' ἀριστοκράτης, καὶ μόνο ἴσως ἕνας νέος ποῦ φανερώθηκε τελευταία, ὁ Τεῦκρος Ἀνθίας, τὸν ἀγγίζει κάπως μὲ τὴν ἄκρη τοῦ νυχιοῦ. Ἔτσι, μὴν ἔχοντας τρόπο νὰ κάνω τὸν,

παραλληλισμὸ τοῦ Ναζίμ Χικμέτ μὲ κανένα δικό μας στυλίστα, ἀφήνω στὰ λιγά ἀποσπάσματα ποῦ θὰ δῶλω παρακάτω νὰ ἀνοίξουν κάποια ἀκρῆν τῶν πέπλων μὲ τοὺς ὁποίους εἶνε σκεπασμένη ἡ ποίηση τοῦ πολὺ ρεαλίστα, τοῦ πολὺ μοντέρνου ὅπως καὶ τοῦ περισσότερο «γκουτέ» ποιητῆ τῆς σημερινῆς Τουρκίας.

Νὰ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ «Προϊστορικοί», (Kablettarih) ποίημα στὸ ὁποῖο ὁ Ναζίμ Χικμέτ βγάζει νὰ φαίνεται ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ ὅτι ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότητα ζῆ ἀκόμα σὲ προϊστορικὴ περίοδο. Γύρω μας ἐπικρατεῖ τυφλὸ σκοτάδι. Θὰ γίνουμε ἀληθινὰ ἄνθρωποι μόνον ἔταν παύσουμε τὶς ἐχθρες καὶ τὰ μίσση καὶ ριχτοῦμε ἀδελφωμένοι ὁ ἕνας στὸ ἄλλου τὴν ἀγκαλιά:

Ἐρχόμαστε ἀπὸ πολὺ μακριά...
Στὸ χέρι μας, σὰν φλογερὸ φανάρι,
κρατοῦμε τὸ στρογγυλὸ σὰν τὴν ὑδρόγειο κεφάλι
τοῦ Γαλιλαίου ποῦ ἐκᾶ ἔζωντανός.
Καὶ μόνο στὶς ἀετίσιες πάνου μῦτες μας
βρίσκουν τὴ θέση ποῦ τὶς ταιριάζει ἀληθινὰ
τὰ ματογυάλια τοῦ ματεριαλιστῆ Σπινόζα.
Ἐρχόμαστε ἀπὸ μακριὰ
ἀπὸ πολὺ μακριὰ...
Τὰ μαλλιὰ τῆς κεφαλῆς μας θὰ κορώσουμε
γιὰ νὰνάψουμε φωτιὰ στὸ σπῆτι τῆς Νύχτας.
Μὲ τῶν παιδιῶν μας τὰ κεφάλια θενὰ σπά-
τῶν σκοταδιῶν τὰ τζάμια.
Κι' ὅσο ὕστερα ἀπὸ μᾶς ἐλθοῦν,
ὄχι πιά πίσω ἀπὸ τὰ σίδερα
μὰ ἀπὸ τοὺς κρεμαστοὺς κήπους,
θὰ σεριανίζουν τὰ προγιά τῆς ἀνοίξης
καὶ τῶν καλοκαιριῶν τὰ βράδια...

Στὸ ποίημα αὐτὸ δύσκολα βλέπει κανεὶς τὸ καθαυτὸ στυλ τοῦ πλάστη τῆς ἀλήτικης ποίησης. Ἀκοῦστε τον ὅμως μὲ πόσον ἀγέρωχον ὕφος σὰς λέει πῶς εἶνε... ποιητῆς!

«Εἶμαι ποιητῆς. Καταλαβαίνω ἀπὸ ποίηση ἐγὼ. Εἶμαι ποιητῆς. Ἐγραψα στίχους ὅσες οἱ ἔροχες μιᾶς χρονιάς ὁλόκληρης. Ἀλλὰ γιὰ νὰρχίσω τὸ πραγματικὸ μου ἀριστούργημα περιμένω νὰ κάμω κεφάλαιο μου τὸν Χαφῆζ.

»Εἶμαι παλῆδ σκυλλὶ στὸ φούτ-μπῶλ. Ὅταν ἀκόμη τὰ φόρβερτ τοῦ Φενερ-μπασχτῶ ἦτανε πιτσιρικῶν τοῦ μαχαλά, ἐγὼ ἔριχνα χάρμω τοὺς πιδὲ γεροὺς χάρφιπεκ.

»Εἶμαι παλῆδ σκυλλὶ στὸ φούτ-μπῶλ. Ἄμα παίρνω πάσα ἀπὸ τὸ σάντρ, ἔμπρὸς! Χο ο ο ο π!

τὸ ἡ νόυμερο τόπι ἴσια τὸ στέλνω στὴν κοιλιὰ τοῦ τερματοφύλακα.

»Εἶνε δικό μου τὸ χτύπημα αὐτό. Τὰ παπούτσια μου ἔμαθαν αὐτὴν τὴν τέχνη ἀπὸ τὸ μολῶδι μου. Ἐκεῖνο τὸ μολῶδι ποῦ τὸν κάθε στίχο ποῦ γεννᾶ τὸν στέλνει πέτρα στὸ σκεμπέ σας ἀπ' τοῦ κορμιοῦ σας τὶς ἐννέα τρύπες!

»Ποιητῆς εἶμαι ντέ. Τὸ εἶπα δὰ, ποιητῆς βρέ ἀδερφέ!...»

Θὰ νομίσετε ἴσως διαβάζοντας τὸ κομμάτι αὐτὸ πῶς οἱ στίχοι τοῦ Ναζίμ Χικμέτ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν Ποίηση. Καὶ ὅμως. Ἐδῶ εἶναι ἴσα-ἴσα τὸ περίεργο. Τὸ κομμάτι αὐτό, τὸ τόσο ἀγροῖκο, τόσο «πεζό», θὰ ἔλεγε κανεὶς ἔχει στὸ πρωτότυπο κατὶ τὸ ἐξαίσιον ποιητικὸ. Γραμμὴν σὲ στίχους ἐλευθεροῦ μέτρου εἶναι στολισμένον μὲ ἔτσι χτυπητὲς ρίμες ποῦ σὲ ξαφνίζουν μὲ τὴ δύναμή τους. Καμμιά κοινοτυπία! Καμμιά φτώχεια. Καὶ ἕνα λεκτικὸ πλούσιο, μὰ καὶ ἐλοκάθαρα τουρκικὸ. Ἀμάλαγο, ἀνόθευτο. Ὁ Ναζίμ Χικμέτ εἶναι ὁ μόνος ποιητῆς τῆς σύγχρονης Τουρκίας ποῦ πέτυχε ἕνα κατόρθωμα: Φεύγει τὶς ἀραβικὲς καὶ περσικὲς λέξεις μὲ τὶς ὁποῖες ἡ τουρκικὴ λογοτεχνία εἶναι κατὰ 60 στὰ ἑκατὸ γεμάτη, σὰν ὁ διάβολος τὸ θυμίαμα. Κατέβασε στὸ 1 ἢ στὰ 2 ὀ) τὴν ἀναλογία αὐτῆ. Κάτοχος τῆς πηγῆς τῆς γλώσσας. (ἔμεινε κ' ἐμελέτησε στὸ Ἀζερμπαϊτζάν) τῆς ἀγνῆς τουρκικῆς γλώσσας, δουλεύει τοὺς στίχους του μὲ τὸ παρθένον ὀλικό. Λυποῦμαι ποῦ τὰ μέσα δὲ μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ παραθέσω πολλὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ πρωτότυπο κείμενον γιὰ νὰ σχηματίσῃ ἔτσι ὁ ἀναγνώστης μου ἰδέα γιὰ τὴν ἀληθινὴ μουσικότητα τῶν στίχων αὐτῶν ὅπως καὶ ὄλων τοῦ Ναζίμ Χικμέτ.

Σὰν κάθε ἀπόστολος μιᾶς καινούργιας ἰδέας καὶ ὁ Ν. Χικμέτ σ' ἕνα του ποίημα μᾶς ἐκθέτει τὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν ποιητικότητά του. Ἡ «Θεωρία τῆς Τέχνης (Τόμος «835 satir») εἶναι τὸ «Πιστεύω τοῦ ποιητῆ»:

Κ' εγώ καμιά φορά τραβώ τὸ «ἄχ» τῆς καρδιάς μου ἕνα-ἕνα, σὰν κομπολόγι ἀπὸ ματόχρωμο ρουμπίνι πού εἶνε περασμένο σὲ κλωστή ἀπὸ τρίχες χρυσοῦς κόμης.

"Ὅμως τὰ φτερά πού φέρνει στίς πλάτες ἡ Θεά τῆς ἐμπνευσῆς μου εἶνε ἀπὸ τὰ σιδερένια πουτρέλια τῶν κρεμαστῶν γεφυριῶν μου.

"Ακούει νάί, κανεῖς, ὄχι πὼς δὲν ἀκούει τὸ λυρικό παράπονο τοῦ ἀηδονιοῦ στὸ ρόδο.

"Ὅμως ἀπ' ὅλες πιὸ καλά ἡ γλῶσσα πού ἐννοῶ :

εἶνε οἱ σονάτες τοῦ Μπετόβεν πού παίζονται μὲ μπρούντζους, σίδηρα, σανίδια, κόκαλα καὶ βέργες ἀπὸ ἀτσάλι.

"Ὅσο κι' ἂν θές μορεῖς νὰ τρέχεις καβαλλάρης,

"Εγὼ δὲν ἀλλάζω τὸ σιδερένιο μου ἄλογο πού τρέχει πᾶ σὲ σιδερένιες ράγιες, 110 χιλιόμετρα σὴν ὥρα, μὲ τὸ καλλίτερο pur sang ἀράπικο ἄτι.

Καὶ μὲνα κάποτε τὸ μάτι σταματᾷ καὶ ὡς σαστισμένη μύγα πάει καὶ στέκεται στὰ μαστορικά ἐπάνω δίχτυα μιᾶς ἀράγνης.

"Ὅμως πιὸ ἐρο θαυμάζω ἐγὼ τίς ὅμοιες μὲ βουνά ἀπὸ μετῶν-ἀρμὲ οἰκοδομῆς μὲ τὰ 77 πατώματα πού δουλέψανε οἱ χτίστες μου μὲ τίς μαβιές τους μιλπούζες.

Κι' ἂν στὸ γεφύρι κάποτε τοῦ Γαλατᾶ συναντήσω τὸν "Αδωνί, θεὸ τῆς ἀντριχίας εὐμορφιάς,

ἴσως θὰ προσπεράσω χωρὶς κἂν ἕνα μονάχο βλέμμα νὰ τοῦ ρίξω.

Μὰ σὰς τὸ λέω δὲν μπορῶ νὰ δεῖξω τὴν ἴδια ἀδιαφορία γιὰ τὰ μάτια μὲ τὰ στρογγυλά γυαλιά τοῦ φιλοσόφου μου

καὶ γιὰ τοῦ θεμαστή μου τὸ ἰδρωμένο πρόσωπο πού λάμπει σὰν τετράγωνος ἥλιος.

Καπνίζω ἐγὼ τοιγάρα τρίτης ποιότητος φθάνει πού τᾶχουν γεμισμένα μὲ μηχανές ἠλεκτροκίνητες καὶ δὲν μπορῶ

νὰ νοιώσω στὸ χεῖλι μου καπνὸ καὶ τῆς Σαμψούντος, ὅμως μὲ τὸ δάχτυλο στριμμένο στὸ τσιγαρόχαρτο,

Καὶ δὲν ἀλλάζω οὔτε μπορῶ ν' ἀλλάξω

μὲ τὴ θεσπέσια γυμνὴ Εὔα

τὴ γυναικοῦλα μου πού στέκει μπὸς μου καὶ φορεῖ πέτσινο κασκέτο καὶ ζακέτο πέτσινο.

Κι' ἔτσι, μπορεῖ νὰ μὴ μὲ βρῖσκετε πολὺ «ποιητικό».

Τί νὰ κάνω!

Νὰ πού ἀγαπῶ ἀπ' τὰ παιδιά τῆς μάννας-γῆς μας πιότερο, τὰ ἴδια τὰ παιδιά μου!

μὲ τέτοιο ὄλικὸ εἶνε δουλεμένη ἡ ποίηση τοῦ Ναζίμ Χικμέτ. Οἱ στίχοι του εἶνε πολιτικά ἄρθρα... ποιητικά. Εἶνε κριτικές, εἶνε πολεμικές, εἶνε κοινωνικές ἔρευνες... γραμμένες σὲ μουσικώτατη ποίηση. Κάθε ρίμα του εἶνε καὶ μιὰ δόμ-βα γιὰ τὸ γκρέμισμα κάποιου παλιοῦ σαπιοθέμελου, κάθε στίχος του κι' ἀπὸ μιὰ σπαθιά στὸ γιγάντιο εἶδωλο τῆς ψευτιάς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀσχήμιας. Κανένας ἀνθρώπινος πόνος δὲν τοῦ στά-θηκε ἀδιάφορος. Πόνεσε τοὺς ταπεινοὺς δουλευτάδες, ἀρχίζοντας πρῶτα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του.

«Κ' ἐγώ, λέγει, ποιητῆς-διορθωτῆς, (δουλεύει πῶρα ὡς ἀπλὸς διορθωτῆς σὲ ἔφημερίδες) ἐγὼ πού εἶμαι καταδικα-σμένος γιὰ δυὸ λίρες νὰ διαβάζω κάθε μέρα δυὸ χιλιάδες κακογραμμένες σει-ρές γραψιμάτων...»

Πόνεσε τοὺς ἀλλήτες πού φωμοζητοῦν καὶ ζητιανεύουν στὸ κρῶσ μιά δεκάρα ἀπὸ τοὺς μπουρζουάδες, τοὺς ἀδικαῖ καὶ δίκαια, μὰ πάντα ὡς θύματα ἐνοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος, φυλακισμένους, τοὺς μεθυσμένους, πού ἤπιαν τὸ φαρ-μάκι τοῦ καπελιοῦ γιὰ ἀντίδοτο σὲ ποι-ὸς ξαίρει ποιὸ ἄλλο φάρμακο τῆς βασα-νισμένης τους ὑπαρξῆς. Μὰ πιότερο ἀπ' ὅλα καὶ μαζὺ μὲ ἕλα πόνεσε τὴν "Ανα-τολή, κοντινὴ καὶ μακρυνή, τὸν τόπο του σὰν "Ασιάτης πού εἶνε στὴν ψυχὴ τὴν "Ασία του πού τὴ βλέπει νὰ σπαρ-ταρᾷ σὰν ἕνα μεγάλο θῦμα στὰ χέρια ἐνοῦ μικροῦ μὰ πανούργου δῆμιου, τοῦ "Ιμπεριαλισμοῦ.

Γι' αὐτὸ φωνάζει τσαρλατάνο τὸν Πιερ Λοτί (885 στίχοι) αὐτὸν πού ἔδειξε στὸν κόσμον πού διαβάξει: τὰ ἐκκατομύ-ρια ἀντίτυπα τῶν βιβλίων του «μιὰν

"Ανατολή πού δὲν ὑπαρξε οὔτε θὰ ὑ-πάρξει ποτέ!». Σὲ κάθε βῆμα του ὁ ποιητῆς θυμάται τοὺς κατατρεγμένους ἀδελφούς του "Ασιάτες, τοὺς Κινέζους καὶ τοὺς "Ινδούς. Κινέζος, ὁ Σι-γιά-Οῦ, εἶνε ὁ ἥρωας τοῦ καλλιτέρου του βιβλί-ου «ἡ Τζοκόντα», στὸ ὅποιο ἡ αἰσθη-τικὴ μὲ τὴ φιλοσοφία θαδίζουσαν χέρι-χέρι. "Ινδὸς εἶνε ὁ ἥρωας τοῦ ἔμμετρος μυθιστορημάτος του ὁ Μπενερτζή.

"Ἡ «Τζοκόντα καὶ ὁ Σι-Γιά-Οῦ» εἶνε τὸ τελειότερο ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ναζίμ Χικμέτ. Εἶνε ἡ ἱστορία τοῦ Λεονάρδου Ντὰ Βίντσι, ἱστορικὴ γιὰ τὸ μυστηριώ-δικό της χαμόγελο, πού ἐρωτεύθηκε ἕνα νεαρὸ κινέζο φοιτητὴ καὶ ἀφήκε τὸ Λούβρο γιὰ νὰ πάη νὰ τὸν βρῆ στὴν Κίνα. Στὸ ἔμμετρο αὐτὸ διβλιαράκι, ἐ-κείνο πού ξαφνίζει τὸν ἀναγνώστη εἶνε ἡ πρωτοτυπία τοῦ ὕφους καὶ τῆς φαν-τασίας ὁ πλοῦτος :

«Τί θέτε καὶ δὲ βρῖσκεται στὸ Λούβρο! "Ι-σως κι' αὐτὸ τὸ Λονζίν ὄρολογο τοῦ Μεγάλου "Αλεξάντρου!...

«Ὁραῖο νὰ εἶσαι θεατῆς σ' ἕνα Μουσεῖο, ὄχι ὅμως καὶ ἀντικείμενο γιὰ θεά...»

«Τὸ Λούβρο ἀποκοιμήθηκε. Τὸ μονόχειρο ἄγαλμα τῆς "Αφροδίτης μοιάζει μέσα στὸ σκοτάδι μὲ κάποιον στρσιωτῆ τοῦ Γενικοῦ Πολέμου...»

«Ἡ μέρες μου μοιάζουν μὲ τὴν σάλα ἀνα-μονῆς κάποιου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ. Τὰ μάτια μου καρφωμένα ἔξω στὴ γραμμή...»

«Νὰ κλάψω μοῦρηται καὶ νὰ καταραστῶ : Τοῦ Λεονάρ Ντὰ Βίντσι τὰ κόκαλα λαβὴ νὰ γίνουν στὸ πινέλο κανενοῦ κιομπίστα ζω-γράφου! "Ὁχι!»

Στὸ μυθιστορημάκι του «Πῶς αὐτο-κτόνησε ὁ Μπενερτζή», πού μερικά του ἀποσπάσματα ἔχει βάλει στὴ συλλογὴ του «Varan 3», ὁ Ναζίμ Χικμέτ κατα-πιάνεται μὲ μαεστρία ἀντάξια τῆς λεπ-τότητας καὶ τῆς πρωτοτυπίας μιᾶς Μα-ριζ Σουαζῆ ἕνα θέμα πολὺ περίεργο πού τὸ ξετυλίγει μὲ τρόπο ἐπίσης περίεργο καὶ τὸ στολίζει μὲ παράξενα στολίδια

σὰν μακέτες κυβιστῆ ζωγράφου. Νὰ "μιὰ Πανσέληνος τοῦ εἶδους αὐτοῦ :

Τὴν πανσέληνο εἶδε στὸ Παρίσι ὁ θεονήσι-κος ἀλήτης καὶ εἶπε: "Απόψε τὸ φεγγάρι μοιάζει σὰ χύτρα μὲ τὸν πάτο καλογανωμένο.

Πανσέληνος. Τὴν εἶδε στὸ Φατήχ ἕνας νυχ-τοκλέφτης, καὶ εἶπε: ἀπόψε τὸ φεγγάρι μοιάζει μὲ πα-ράθυρο πού ἔμεινε ἀνοιχτὸ στὴ νύχτα.

Τὴν εἶδε τὴν πανσέληνο ἕνας ἰρλανδὸς πό-λισμαν, καὶ εἶπε: ἀπόψε τὸ φεγγάρι μοιάζει μὲ κλε-φτοφάναρο κάποιου πού σκάλα ἔδεσε γι' νάνεβη στὸν οὐρανό τῶν ἀστρῶν νὰ κλέψει τὸ χρυσάφι.

Πανσέληνος. Τὴν εἶδε ὁ Σαλήχ Ζεχῆ, ὁ ποι-ητῆς. Μὲ κάποιον του ἔργο τὴν παρόμοιασε, καὶ τὴν ἄρεσε.

Τὴν πανσέληνο εἶδε στὸ Λονδίνο ἕνας Λόρδος καὶ εἶπε: Πῶς μοιάζει τὸ φεγγάρι ἀπόψε μὲ τῆς Περικνημίδας τὸ παράσημο τοῦ Μεγαλειοτάτου μου

Κοκίνισε ἡ Πανσέληνος. Τὴν εἶδε τὴν κόκινη πανσέληνο ὁ Παρίας καὶ εἶπε: Τὸ φεγγάρι μοιάζει τῶν ἀδελφῶν μου τὸ αἷμα πού σταλάζει κομπο κόμπο στὸ Γάγγη.

Πανσέληνος. Τὴν εἶδε τέλος ἀπ' τὸ παράθυρό του ὁ Μπενερτζή, καὶ εἶπε: Μοιάζει τὸ φεγγάρι μὲ ἐνὸς ὄρολογοῦ τὸ δίσκο,

— Τί ὥρα εἶνε;

— Μία...

"Ἄλλα ὥραια κομμάτια πού ἀναδίδουν τὴν ἰδεολογία τοῦ ποιητῆ εἶνε τὸ πρῶ-το τῆς συλλογῆς «Ἡ πόλη πού ἔχασε τὴ μιλιὰ της», πολὺ ὑποβλητικό. "Ἐπει-τα «τὰ 19 μου χρόνια», τὸ «Γράμμα», (στὸ Γκόρκυ) καὶ τὸ «πιόνι» τῆς ἴδιας συλλογῆς. "Ὅπως καὶ τὸ ποίημα «Τὸ θέ-λος ἔφυγε ἀπ' τὸ τόξο» τῆς συλλογῆς «Baran 3»

"Ὁ Ναζίμ Χικμέτ, ἀντίθετα μὲ ὅσα τοῦ εἶπαν πὼς πέρασε ἀπὸ τὸ κόσκινο τῆς ποίησης τὴν πολιτικὴ ἀρθογραφία καὶ πὼς ἔτσι πού πάει εἶναι ἱκανὸς νὰ στιχουργήσῃ γεωμετρικὰ προβλήματα

και αλγεβρικές εξισώσεις, είναι ο ποιητής που δε στερείται λυρισμό. Το ιδιόρρυθμο του ύφους του είναι που κάνει μερικούς ανίδεους να πιστεύουν στο έναντιό. Όταν κανένας καλοπροσέξει, θα ιδεί πως η ποίηση του νέου αυτού δεν είναι τόσο ξερή και μαθηματική. Ο Ναζίμ Χικμέτ δεν άνοιξε μόνο την πόρτα της ποίησης για να μπάση τη Θετική Έπιστήμη. Στη συλλογή του «835 στίχοι» συναντάει κανείς ποιήματα μεγάλης πνοής στα όποια ξεχειλίζει ο λυρισμός. Τέτοια είναι το «Salkim sögüt» (Saul pleureur) και το «Τραγωδία αυτών που πίνουν τον Ήλιο». Να η αρχή του τελευταίου, που έχει δεν ξέρω τι το Παλαμικό στο ύφος και στη μουσική του στίχου του:

Ένα τραγούδι:

Το τραγούδι
αυτών που πίνουν τον ήλιο
μεσ' σέ τσανάκια χωματένια.
Και μία πλεξίδα:
ή πλεξίδα
που είναι σά φλόγα μεσ' στον ήλιο
από μαλλάκια μεταξένια
δεμένη γύρω στα χαλκένια
μέτωπα ήλιομαυρισμένα
ήρώων, πώχουν και τα πόδια
ηλιόμαυρα, γυμνά χαλκένια.

Τους ήρωες κι' εγώ τους είδα
κι' έχω φορέσει την πλεξίδα.
Επέρασα κι' εγώ μαζί τους
που πάει στον ήλιο το γιοφύρι.
Κ' ήπια τον ήλιο ως Έβεινο

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Από μια σειρά νομοσχεδίων, όφειλομένων στη φωτεινή έμπνευσι του ρηξικελεύθου ύπουργού της Παιδείας κ. Παπανδρέου, η λογοτεχνία μας, η παραμελημένη και φντοζωούσα λογοτεχνία μας, αρχίζει να πάρη την πραγματική της θέσι. Όταν λέω βέβαια λογοτεχνία δεν έννοώ τον εσμόν των διαφόρων ρατέδων, που είτε από κοσμική ματαιοδοξία, είτε από συνήθεια πυργώνουν τόμους ανουσιολογίας, άλλ' ούτε και τα στίφη των

μεσ' στα τσανάκια τ' από χώμα.
Είπα και το τραγούδι ακόμα
μαζύ με δαύτους ένα στόμα.

Ο Ναζίμ Χικμέτ όρηκε δπαδούς στον τόπο του.

Κι' έτσι χωρίς να το επιδιώξει ο Ύδιος, στην Πόλη άρχισε να σχηματίζεται μια νέα σχολή, ή δική του. Η βιτρίνες των βιβλιοπωλείων της Λεωφόρου Αγκύρας (άλλοτε Μπάμπι-Αλή) όλοένα γέμίζουν με ποιητικές συλλογές νέων που ακολουθούν τις θεωρίες του, τεχνικές και ιδεολογικές. Από τους θερμότερους δπαδούς του Χικμέτ σημειώνω τον Ίλχαμή Μπεκίρ, με τη συλλογή του «24 saat» (Είκοσιτετράωρο) και τον Μουχαρέμ Ζεκή με τη συλλογή «Haida» (Έμπρός!..)

Βέβαια από τα μερικά κομμάτια που παρέθεσα μεταφρασμένα στη σημείωσή μου αυτή, δεν μπορεί κανένας να μπει στην έννοια και τον τρόπο της δουλειάς του πρώτου υπερρεαλιστή ποιητή της Τουρκίας.

Μα κι' αν δεν άρέσει όσο πρέπει, το σφάλμα είναι χωρίς άλλο του μεταφραστή, που δεν του είναι δυνατό ν' αποδώσει όλη τη μουσικότητα των έλευθέρων στίχων του ποιητή αυτού, του ούλτραμοντέρνου, του dernier-cri στη σύγχρονη Τουρκική φιλολογία.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΣΑΠΑΚΗΣ

αναλφαβήτων παιδαρειών, που κατέκλυσαν τα τελευταία αυτά χρόνια το θέατρο, τίς στίγες των εφημερίδων και περιοδικών και το λιμοκτονούν βιβλιομπόριον. Τη λογοτεχνία αντιπροσωπεύουν σήμερα οι δύο-τρείς επιβεβλημένοι στη λογία συνείδησι παλαιοι συγγραφείς, οι όποιοι γράφουν έργα με πραγματική λογοτεχνική αξία και όχι αναγνώσματα, και άλλοι τόσοι νέοι, που εργάζονται με πνεύμα συνεχείας και με θυσίες του υλικού

των συμφέροντος για την πραγματοποίησι του ιδανικού των. Πάρτε το διήγημα έξαφρα. Αν εξαίρεση κανείς ελαχίστους νεωτέρους, που έχουν ανεπτυγμένη την αισθητική του ύφους, ξέρουν τι θα πη, λογοτεχνική γλώσσα και κατέχονται από τις σύγχρονες κοινωνικές άνησυχίες, όλοι οι άλλοι κάνουν χρονογράφημα και κακής μορφής μάλιστα. Έχω όπ' όφιν μου κριτική νέου για κάποιο διήγημα, με φιλολογικές αξιώσεις, συναδέλφου του. Έ, ο νέος αυτός στην κριτική του, έκανε λόγο για «έξυπνη φράσι», σαν να έπρόκειτο περί καμπάνιας, ή περί δημοσιογραφικής περιγραφής. Αυτό κάνουν οι περισσότεροι δυσιχνώς. Άγνωστν τι θα πη λογοτεχνικό ύφος, φιλολογική γλώσσα. Φθάνουν μάλιστα να σās πούν ότι δεν πρέπει να υπάρχει καμμία διαφορά. Κι' όταν τους ρωτήσετε: Τότε ποιά διαφορά υπάρχει μεταξύ του Φλωμπέρ ή του Μπαλζάκ ή του Σιέντιαλ και του Μαρσέλ Πρεβό ή του Μαργκερίτ, τότε σās κοιτάζουν έμπληκτοι. Στην «Εισαγωγή στη νεοελληνική λογοτεχνία», που κυκλοφορεί σε λίγο, κάνω διαστολή της λογοτεχνικής έκτασεως από την δημοσιογραφική. Η φη λογοτεχνία θηρεύει την έκφραση που με π ο β ά λ λ ε ι, ή δέ δημοσιογραφική ε ρ ο σ π α θ ε ι μ' έντυπωσιακό και κερανοπόλο τρόπο να άφηνιση ζωηρότατο το βίσημα της περιεργείας του άναγνώστου. Αΐδου και το όποιον δεν έπρόσεξεν ή νεοοισταθείσα Ένωσις των Λογοτεχνών. Θα μου πητε πως μπορεί να κάνει αυτήν την επιλογήν και επί τη βάσει των ασφαλών κριτηρίων θα γίνη, για να μη δημιουργηθούν προστριβί. Ίσως μια τέτοια έκλογή θα είχε τη θέσι της τη στιγμή που ή Ένωσις των Λογοτεχνών έπρενε ακαδημαϊκό χαρακτήρα.

Για την ώρα όμως έχει επαγγελματικό και τέτοιον πρέπει να εξακολουθήση να έχη για πολν καιρόν, ως ότου επιβάλη τα δίκαια αιτήματά της. Έκ παραλλήλου όμως πρέπει ν' αρχίση να χιτυπή τον ερασιτεχνισμόν, σε κάθε του εκδήλωσιν. Αν ή λογοτεχνία μας φντοζωή σήμερα, το όφειλει κατά μέγα μέρος στον ερασιτεχνισμόν. Αυτός εκλόσισε την πίστιν του άναγνωστικού κοινού. Αυτός γελοιοποίησε, διέσυρε το πών. Θα μου πητε ότι μία αξία επιβάλλεται και τα στίφη των άνοήτων ερασιτεχνών, που σου λένε: Άς κάνωμε και λίγη φιλολογία στις «ώρες σχολής μας, για να ιδούμε τι όνομά μας», έρχονται και παρόρχονται και ή λογοτεχνία δεν χρησιμεύει γι' αυτούς παρά ως κοσμική στήλη των εφημερίδων. Ναί αλλά, όπως προάνφερα έντεινουν την δυσπιστίαν. Ο άρχοντοχωριατισμός επιβάλλεται, θορυβεί για ένα διάστημα. Και ο θόρυβος αυτός βλάπτει βέβαια, γιατί ο άνύποπος άναγνώστης πέφτει θύμα.

Έχω τη γνώμη ότι αυτές ή σκέψεις πρέπει να πρωτανεύσουν στις αποφάσεις όλων εκείνων που θ' αναλάβουν την κάποιαν αποκατάστασιν των εργατών της πέννας. Και ή αποκατάστασις αυτή πρέπει να γίνη επί τη βάσει του ποιού της εργασίας των και των ελπίδων που παρόχουν για το μέλλον και όχι της ποσότητος. Έχω πρόσφατη άκόμη την άπάντησιν θεατρώνη, σε κάποιον νεαρόν άυτοχειροτονηθέντα θεατρικόν συγγραφέα. Ο νεαρός διεμαρτύρητο για το άπέρωρε ό θεατρώνης το έργο του.

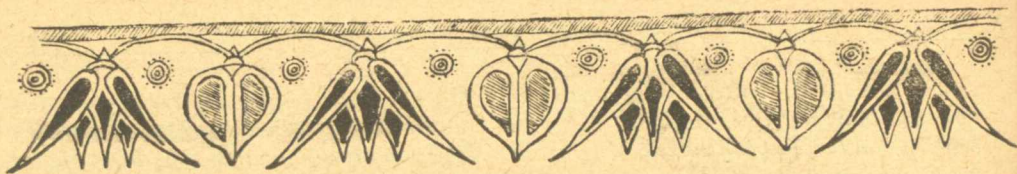
— Έχω ανεβάσει δυο μονόπρακτα και ένα τρίπρακτο, έλεγεν.

Και ό θεατρώνης στωϊκώς:

— Και ό Ζάχος Θάνος έχει ανεβάσει είκοσι τρία!

ΑΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΙΣΑΑΚ ΜΠΑΜΠΕΛ

Ο ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ ΡΑΒΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Θυμᾶσαι Βασίλη τὸ χωριὸ τοῦ Γκι-
τουμίρ; Θυμᾶσαι Βασίλη τὸ ποτάμι τοῦ
Τιτέρεβ κι' ἐκείνη τὴ νύχτα, πὸν τὸ Σαβ-
βάτο, τὸ νέο Σαββάτο, ἀνυπόμονα καρ-
τεροῦσε πίσω ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα πότε θὰ
σβύσουν τ' ἄστρα γιὰ ν' ἀνατείλῃ;

Τὸ λεπτὸ δρεπάνι τοῦ φεγγαριοῦ μού-
σχεβε τὰ τόξα του στὰ μαῦρα νερά τοῦ
Τιτέρεβ. Ὁ ἀστείος Γκεντάλη ὁ ἰδρυτῆς
τῆς «4ης Διεθνοῦς» μᾶς ὠδήγησε στοῦ
Ραβῆ Μοταλέ Μπρατσλάβσκυ γιὰ τὴ
βραδυνὴ προσευχή.

Ὁ ἀστείος Γκεντάλη κουνούσε τὰ κο-
κορίσια φτερά τοῦ ψηλοῦ καπέλλου του
μέσα στὴν κόκκινη καταχνιά τῆς βραδυ-
ᾶς. Οἱ ζωνρὲς φλόγες τῶν κεριῶν τρεμό-
σβυναν μέσα στὴν κάμαρη τοῦ Ραβῆ. Βυ-
θισμένοι στὰ ἱερὰ βιβλία, ἀνεβοκατέβα-
ζαν ῥυθμικὰ τοὺς πλατιοὺς ὤμους των
οἱ Ἑβραῖοι. Κι' ὁ γεροντάκος Ραβῆς
καταχτυποῦσε τὰ χάλκινα νομίσματα στὴ
σκισμένη του τσέπη.

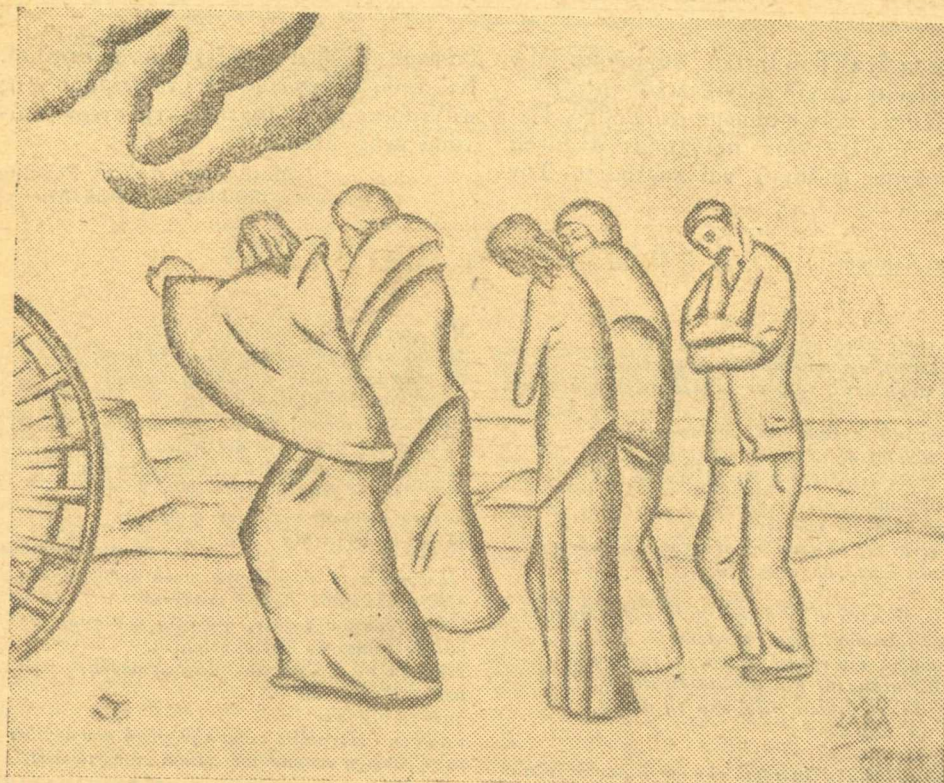
Θυμᾶσαι τὴ νύχτα ἐκείνη Βασίλη; Κά-
τω ἀπὸ τὸ παράθυρο χρεμέτιζαν τάλογα
καὶ ξεφώνιζαν οἱ Κοζᾶκοι. Ἡ νέκρα τοῦ
πολέμου χασμουριόταν κάτω ἀπὸ τὸ πα-
ράθυρο κι' ὁ Ραβῆς Μοταλέ Μπρατσλάβ-
σκυ πιασμένος στὸ ταλὲς προσευχόταν
στὸν ἀνατολικὸ τοῖχο. Ὑστερα τραβή-
χτηκαν τὰ παραπετάσματα τοῦ ἱεροῦ καὶ
στὴν πένθιμη λάμψη τοῦ κεριοῦ, φάνηκαν
τὰ ἱερὰ βιβλία, τυλιγμένα σ' ἕνα πορφυ-
ρὸ καὶ γαλάζιο ἀτλάζι καὶ πάνω ἀπ' αὐ-
τὰ τὸ ἀχνὸ σεμνὸ καὶ ὠραῖο πρόσωπο
τοῦ Ἡλία, τοῦ γιου τοῦ Ραβῆ, τοῦ τε-
λευταίου πρίγκηπα τῆς δυναστείας.

Ὑστερ' ἀπὸ τρεῖς μέρες, Βασίλη, τὰ
συντάγματα τῆς 12ης Μεραρχίας ἀνοιξαν
μέτωπο στὸ Κοβέλ. Στὴν πολιτεία ἀν-

τήχησε τὸ περιφρονητικὸ κανόνι τοῦ νι-
κητῆ. Τὰ στρατεύματά μας ταράχτηκαν
κι' ἀνακατεύθηκαν. Τὸ τραῖνο τῆς Ἐ-
πανάστασης ἄρχισε νὰ φειδοσέρνεται πᾶ-
νω στὴ νεκρὴ ράχη τῶν χωραφιῶν. Κι'
ἡ ἀχανὲς Ρωσσία, σὰν ἕνα φανταστικὸ
τέρας ἔφευγε μὲ ἱλιγγιώδη ταχύτητα κι'
ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη. Οἱ μουζικοὶ πὸν τοὺς
θέριζε ὁ τυφὸς, φεύγοντας τὴ φοικὴ τοῦ
βέβαιου θανάτου, ἔτρεχαν πίσω ἀπὸ τὸ
τραῖνο. Πηδοῦσαν στὰ σκαλοπάτια, κι'
ὑστερα πάλι κατακυλούσαν σπρωχό-
μενοι ἀπὸ τοὺς ὑποκόπαιους. Βογγού-
σαν, θέλοντας νὰ πιαστοῦν μὲ τὰ νύχια
κι' ὑστερα γκρεμισμένοι σωπαῖναν. Μὰ
στὸ 12ο βέρτσι, σὰν ἀπόφαγα τὴν πα-
τάτα μου, τοὺς πέταξα κατάστηθα ἐπα-
ναστατικὲς προκηρύξεις. Μὰ μόνο ἕνας
ἀπ' αὐτοὺς ἄπλωσε στὴν προκήρυξη τὸ
λερωμένο κι' ἀπονεκρωμένο του χέρι.
Κι' ἐγὼ γνώρισα τὸν Ἡλία, τὸ γιὸ τοῦ
Ραβῆ τοῦ Γκιτουμίρ. Τὸν ἐγνώρισα ἀμέ-
σως Βασίλη. Κι' ἦταν τόσο φριχτὸ, νὰ
βλέπεις τὸν πρίγκηπα, πούχε χάσει τὸ
πανταλόνι του, τσακισμένο σὲ δυὸ μὲ τὸ
βαρὺ στρατιωτικὸ γηλεῖο, πὸν παρὰ τὸν
κανονισμό, τὸν σύραμε μεσ' τὸ βαγόνι.
Τὰ γυμνὰ γόνατά του, ἀνήμπορα σὰ γρη-
ᾶς, χτυπιόντουσαν στὸ σκουριασμένο σί-
δερο τῶν σκαλοπατιῶν.

Δυὸ μηχανικίνες μὲ ναυτικὲς μπλοῦ-
ζες ἔσυραν στὸ πάτωμα τὸ ντροπαλὸ
κορμί τοῦ ἐτοιμοθάτου.

Τὸν τοποθετήσαμε στὸ βαγόνι τῆς
σύνταξης, χάμου στὸ πάτωμα. Κοζᾶκοι,
μὲ κόκκινα σαλβάρια, ταχτοποίησαν ἀ-
πάνω του τὸ πεσμένο του φόρεμα. Τ'
ἀλαφρόφυλλα κορίτσια στηρίζανε στὸ
πάτωμα τὰ στραβά τους πόδια καὶ κύ-

ΟΥΓΟΥ ΚΑΡΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΑΦΟ

ταζαν ἀσυγκίνητα τὴ γυμνὴ σάρκα, καὶ
τὸ σγουρὸ τρίχωμα τῆς σουρωμένης ἀν-
δρικότητος τοῦ ἐτοιμοθάτου σημίτη.
Κι' ἐγὼ, θυμούμενος τὴν περιπετειώδη
ἐκείνη νύχτα πὸν εἶχα πρωτοῖδεϊ, ἄρ-
χισα νὰ ταχτοποιῶ μεσ' τὸ σεντονάκι,
τὰ πράγματά του πὸν σερνόντουσαν χά-
μου.

Ὅλα ἦσαν ἀνακατωμένα. Διαταγές,
τοῦ ἐξορημητῆ κι' ἀναμνήσεις Ἑβραίου
ποιητῆ. Τὸ πορτραῖτο τοῦ Λένιν, μὲ τὴ
σκαλιστὴ σιδερένια κορνίζα, βοισκότανε
πλάι πλάι μὲ τὴν κεντημένη σὲ θαμπό-
μετάξι μορφή τοῦ Μαημωνίδη. Μιὰ τοῦ-
φα γυναίκεια μαλλιά ἦσαν βαλμένα μέσα
στὸ βιβλιάριο κανονισμοῦ καὶ στὰ περι-
θώρια τῶν κομμουνιστικῶν φυλλαδιῶν
στριμωγνόντουσαν, στραβογραμμένοι,
παλῆοι Ἑβραϊκοὶ στίχοι. Σελίδες ἀπὸ
τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων ἦσαν ἀνακατωμένες
μὲ κάλυκες περιστρόφου.

Τὸ ἡλιοβασίλειμα σὰν σιγαλὴ θλιμένη
βροχὴ ἔλουζε τὰ σκονισμένα μαλλιά μου,
κι' εἶπα στὸ νέο, πὸν πέθαινε, πάνω σ'
ἕνα κουρελιασμένο στρώμα.

— Πᾶνε 4 μῆνες πὸν μιὰ Παρασκευὴ
βράδυ ὁ γέρο Γκεντάλη μ' ἔφερε στοῦ
πατέρα σου τοῦ Ραβῆ Μοταλέ, μὰ τότε
δὲν ἦσαν στὸ κόμμα Μπρατσλάβσκυ.

— Ἦμουν ἀπὸ τότες στὸ κόμμα' ἀ-
πάντησε ὁ νέος ξεσκίζοντας τὸ στήθός
του μὲ τὰ νύχια του καὶ ζαρώνοντας ἀπὸ
τὸν πυρετό, μὰ δὲν μπορούσα νὰ φήσω
τὴ μητέρα μου.

— Καὶ τώρα Ἡλία;

— Ἡ μητέρα ἦρθε μαζί μας — ἕνα
ἐπεισόδιο — μουρμούρισε ἠσυχάζοντας.
Ὑστερα κλήθηκε τ' ὄνομά μου κι' ἡ ὀρ-
γάνωση μ' ἔστειλε στὸ μέτωπο.

— Καὶ ξέπεσες στὸ Κοβέλ Ἡλία;

— Ἐπέσα στὸ Κοβέλ. Ψιθύρισε μὲ
ἀπελπισία. Οἱ Κουλάκοι ἀνοιξαν μέτωπο.

Ἐφερα ἓνα βοηθητικό σύνταγμα. Μὰ δὲν εἶχαμε ἀρκετὸ πυροβολικό.

Πέθανε πρὶν φτάσωμε στὸ Ρόβνο. Πέθανε ὁ τελευταῖος πρίγκηπας ἀνάμεσα σὲ στίχους φυλαχτὰ καὶ πορτραῖτα. Τὸν

θάψαμε σ' ἓνα ἀποξεχασμένο σταθμό. Κι' ἐγώ, συγκρατώντας τὸ χεῖμαρο τῆς φαντασίας μου, δέχτηκα τὴ στεγνὴν ἀνάσα ἑνὸς ἀδερφοῦ.

Μετάφραση ἀπ' τὰ Ρούσικα
ΣΟΦΙΑΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ

RUTH HARMON

?

Μία ψυχὴ πετᾷ γύρω ἀπὸ τὸ φῶς
ποῦ λευκῆ, σκληρὴ λάμψη τώρα ἀπλώνει.
Μία ψυχὴ πετᾷ, τρίζουν ἀπαλὰ τὰ μικρὰ φτερά
της,

κ' ἔχει μιὰ λαχτάρα γιὰ τὸν ἄσπρο ἀνθὸ
ποῦ κλεισμένος μέσα στὸ γυαλί φουντώνει.
Καὶ ψηλὰ στὴ στέγη ἡ βροχὴ ἀπαλὰ,
ἓνα ραγισμένο, σιγαλό σκοπὸ,
κρούει, ποῦ δὲν τελειώνει.

Κι' εἶναι ὡς νὰ χτυπᾷν στὸ τραπέζι ἐπάνω
δάχτυλα λεπτὰ, δάχτυλα χλωμά.

Ἡ ψυχὴ πετᾷ κ' ἡ βροχὴ ψηλὰ σιγοφιθυρίζει
δίχως τελειωμό! Δίχως τελειωμό!
Ἡ καρδιά μου τρέμει, ἡ σκέψη μου γυρίζει
καὶ δὲν σταματᾷ! Καὶ δὲν σταματᾷ!
Μεσ' ἀπ' τὰ βιβλία, μέσ' ἀπὸ τὴ σκόνη,
μέσ' ἀπ' ὅλα ἐδῶ
κάτι θὰ σιωπῶναι
νοιώθω. Ἡ Τρέλλα τώρα τὴν ψυχὴ μου ἀγγίζει
κ' ἡ φτωχὴ καρδιά μου πίκρα ποῦ γιομίζει!

Μία ψυχὴ πετᾷ γύρω ἀπὸ τὸ φῶς.
Δὲν θὰ σταματήσει; Δὲν θὰ φύγῃ πειά;
Τὸ σκληρὸ τὸ φῶς μιὰ λευκὴ σκορπᾷ
λάμψη δυνατὴν ὀλοτρόγυρά μου.
Θέλω νὰ τὸ σβύσω. Θέλω! Δὲν μπορῶ!
Κι' ἡ βροχὴ στὴ στέγη ἀτέλειωτα χτυπᾷ,
ραγισμένον ἤχον κρούουν τὰ δάχτυλά μου.
Θεέ! Δὲν θὰ πεθάνῃ πειὰ τούτῃ ἡ ψυχὴ;
Καὶ τὸ νευρικόν της ἤχον ἡ βροχὴ
δὲ θὰ σώσει πειά;

Ἡ ψυχὴ πετᾷ κ' ἡ βροχὴ ψηλὰ σιγοφιθυρίζει
δίχως τελειωμό! Δίχως τελειωμό!
Ἡ καρδιά μου τρέμει, ἡ σκέψη μου γυρίζει
καὶ δὲν σταματᾷ! Καὶ δὲν σταματᾷ!
Μεσ' ἀπ' τὰ βιβλία, μεσ' ἀπὸ τὴ σκόνη,
μεσ' ἀπ' ὅλα ἐδῶ
κάτι νὰ σιωπῶναι
νοιώθω. Ἡ Τρέλλα τώρα τὴν ψυχὴ μου ἀγγίζει
κ' ἡ φτωχὴ καρδιά μου πίκρα ποῦ γιομίζει!

Μετάφραση

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΕΝΟΧΗ

Γυναῖκα, ἀργὰ ποῦ γύρισες στὸ νόμιμό σου δρόμο
Σ' ἔχει κυριέψει ὁ ἔρωτας καὶ τώρα δὲν μπορεῖς
παρὰ νὰ φέρῃς τὸ σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου στὸν ὦμο
καὶ τ' ἀγναθὲν στέφανο τοῦ πόνου νὰ φορῆς.

Κάτου ἀπ' τὸν ἑναστρὸ οὐρανὸ θὰ ζῆς τ' ἀμάρτημά σου,
κ' ἡ νύχτα θάναι πλεονῆ πολὺ νὰ σὲ γελά,
τ' ὄνειρο πάντα σιωπηλὸ θὰ ὀρθώνεται σιμὰ σου
καὶ ἡ πραγματικότητα θὰ σὲ κτυπᾷ τρελλὰ.

Τὰ θλιβερὰ τραγούδια σου θὰ τὰ σκορπᾷς ὁ ἀγέρας
μέσα στὴν πείσιμονα σιγῆ τῶν θερινῶν βραδιῶν.
κ' ὁ ἄντρας σου μάταιος σύζυγος καὶ θλιβερὸς πατέρας
θᾶχην τὴν ἀχαρὴ χαρὰ τοῦ σιμήνους τῶν παιδιῶν.

Εἶναι γλυκὸς ὁ πειρασμὸς κ' εἶνε μεγάλη ἡ χάρη
τῆς θείας σιγμῆς ποῦ δέχτηκες τὸ βᾶρος μιᾶς ψυχῆς
τῆς νύχτας ποῦ περπάτησες μ' ἓνα θολὸ φεγγάρι
κ' εἶπες: αὐτὸς εἶνε ὁ ἔρωτας κ' αὐτὸς εἶναι ὁ ἔραστής.

Γυναῖκα, ἀργὰ ποῦ γύρισες στὸ νόμιμό σου δρόμο,
μὰ πρέπει νὰ πληρώνεται ἡ ἀμαρτία πολὺ
τώρα θὰ νοιώθῃς μέσα σου ὅλο τὸν ἔνθεο τρόμο,
ὅλο τὸ εἶδος ποῦ σκορπᾷ τὸ ἀμαρτωλὸ φιλί.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΜΕΤΡΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

«Στὴ Νέα Ἑστία» τῆς 1ης Ἰουνίου 1930 ὁ κ. Γ. Σ(πατιλάς) κρίνοντας τὴ «Νεοελληνικὴ Μετρικὴ» μου τῆς βρῖσκει πολλὰ καὶ σημαντικὰ λάθη, καὶ παραθέτει μεγάλο, ὅπως λέει, μέρος ἀπ' αὐτὰ «πρὸς χάρη τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας». Πρὸς χάρη τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας θὰ ἐξετάσω τὶς παρατηρήσεις του.

1. Παραλείπω, λέει, νὰ σημειώσω πὸς ἡ *περισπωμένη* δὲν εἶναι παρὰ ὅρος *συμβατικός*, ποῦ δὲν ἔχει στὴν πραγματικότητα τὶς ἀρχαῖες τῆς ιδιότητες, μὰ τὶς ιδιότητες τῆς *δξείας*. Δὲ μὲ κατηγορεῖ πὸς παραλείπω νὰ τὰ πῶ αὐτὰ καὶ γιὰ τὴ βαρεία ἢ κατηγορία θάτανε τότε πιὸ ὀλοκληρωμένη. Ἄς εἶναι. Ὅταν λὲς τόνο, ὁ νοῦς τοῦ κ. Σ. πηγαίνει φαίνεται, στὴν ὄξεια καὶ στὴν *περισπωμένη*. Ἐγὼ ὅμως τόπα στὸ βιβλίό μου (σ.17) καθαρά, πὸς ὁ τόνος εἶναι *δυναμώμα τῆς φωνῆς* καὶ ποῦ τοῦτα δῶ τὰ στολιδᾶκια εἶναι ἀπλῶς *σημάδια* τονικά. Καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νᾶναι κανένας γλωσσολόγος γιὰ νὰ ξαίρει πὸς ἄλλο τόνος κ' ἄλλο τονικό σημάδι, ὅπως ἄλλο εἶναι ὁ φθόγγος κ' ἄλλο τὸ γράμμα. Ὅτι τὰ τρία τονικά σημάδια δὲν ἔχουνε σ' ἐμᾶς διαφορετικὴ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄξια, εἶναι γνωστὸ καὶ στὰ παιδιᾶκια. Τῆς ὀρθογραφικῆς ἀπλοποίησης, ποῦ ἡ συζήτηση γι' αὐτὴ τόση εὐρύτητα ἔλαβε τελευταία, τὸ πρῶτο αἴτημα εἶναι ἡ κατάργηση τῶν περιττῶν σημαδιῶν τῶν πνευμάτων καὶ τῶν τόνων. Δὲν πρόκειται λοιπὸν γιὰ καμμιά καινούργια ἀνακάλυψη, ὥστε νὰ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ διαφωτίσω τὸν ἀναγνώστη, καὶ μάλιστα σ' ἓνα βιβλίό ποῦ εἶναι τελοσπάντων μετρικὴ κ' ὄχι στοιχεῖα γραμματικῆς. Κι' ὁμως ὁ κ. Σ., γιὰ νὰ μᾶς ἀποδείξει (στὰ 1930!) αὐτὸ τὸ σπουδαῖο πρᾶγμα, μᾶς διδάσκει πὸς «ὅταν ἔχουμε λέξη *περισπωμένη* κ' ἀκολουθεῖ *μονοσύλλοβο* ἐγκλητικό δὲν ἀνεβάζει τὸν τόνο στὸ τέλος τῆς προηγούμενης, μὰ τὸν χάνει». Μήπως στὰ ἀρχαῖα δὲν τὸν χάνει; Ὁ κ. Σ. θὰ μπορούσε νὰ τὸ δεῖ ἀνοίγοντας ὁποιαδήποτε γραμματικὴ οὐλά. Ὑποψιάζομαι ὅμως πὸς θέλει νὰ πεῖ «λέξη *προπερισπωμένη*» καὶ δὲ θυμᾶται καλὰ τὸν ὄρο. Μὰ τί σημασία ἔχουν τὰ ζητήματα αὐτὰ γιὰ τὴ μετρικὴ καὶ, ζητήματα γιὰ τὰ νεοελληνικὰ ἀπλῶς ὀρθογραφικά; Ἡ ἀπειρία τοῦ κ. Σ. στὰ γλωσσικά φαίνεται κ' ἀπὸ τὴν ἀκριβεία τῆς

ἐκφράσεώς του πὸς «ἡ *περισπωμένη* ἔχει τὶς ιδιότητες τῆς *δξείας*». Ὅχι! Στὰ ἀρχαῖα ἡ ὄξεια, ἡ βαρεία κ' ἡ *περισπωμένη* εἶταν *τόνοι* ξεχωριστοί, διαφορετικοί, ὁ καθένας μὲ τὶς ιδιότητές του. Στὰ νέα ἡ *περισπωμένη* δὲν πῆρε τὶς ιδιότητες τῆς ὄξειας· χάθηκαν κ' ἡ ὄξεια κ' ἡ *περισπωμένη* κ' ἡ βαρεία μ' ὅλες τὶς ιδιότητές τους καὶ στὴ θέση τους ἔχουμε ἓνα τόνο, τόνο δυναμικό, διαφορετικὸ ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους.

2. Κάνω τὸ *σοβαρὸ λάθος* ν' ἀλλάξω τὸν ὄρο «*πόδας*», ποῦ εἶναι *πασίγνωστος* καὶ *παγκόσμιος* ... μὲ τὸν ὄρο «*μέτρο*», ποῦ εἶναι *ἄγνωστος*. Ἄγνωστο τὸ μέτρο; Ὅχι δά! Τὸ μέτρο εἶναι ὄρος τῆς ἀρχαίας μετρικῆς, τόσο ὅσο κ' ὁ «*πούς*». Εἶναι ἰσοδύναμος μὲ τὸ «*πούς*», ὄχι βέβαια πάντα, μὰ πολλὲς φορές. «*Λέγεται* δὲ μέτρον καὶ ὁ *πούς* ὁ ἀπλοῦς» μᾶς διδάσκει ὁ Γεώργιος Χοιροβοσκὸς (Studemund, anecdota varia σ. 34). Οἱ θεωρητικοὶ τῆς ἀρχαίας μετρικῆς τὸ ὀρίζουν ὡς «τὴ μικρότερη ἐνότητα ποῦ ἀπαρτίζει τὸ στίχο» (βλ. πρόχειρα: (Karl Rupprecht, Einführung in die griechische Metrik München 1924 σ: 6), τοῦ δίνοντε δηλαδὴ ἀκριβῶς τὴν ἔννοια, ποῦ τοῦ δίνο κ' ἐγὼ γιὰ τὰ νέα ἑλληνικά. Ἄν εἶταν ἀνάγκη καὶ στὴ δικὴ μας μετρικὴ, ὅπως εἶναι ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀρχαία, νὰ ξεχωρίσουμε ἐνὸς ἔννοιες «*μέτρο*» καὶ «*πούς*», τότε θάπρεπε φυσικὰ νὰ κρατήσουμε καὶ τοὺς δύο ὄρους ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι ἀνάγκη (ἂν ὁ κ. Σ. ἔχει ἀντίθετη γνώμη, ἄς τὸ πεῖ), κρατᾶω τὸν ἑνα, τὸν πιὸ ὁμορφο. Λὲς *μέτρο*, κ' ἡ λέξη γιομίζει νόημα: μέτρο, ἢ μικρὴ μονάδα ποῦ μ' αὐτὴ *μετρᾶς* τὸ στίχο· ἐτυμολογικὰ συγγενικό μὲ τὸ *ἔμμετρος*, *μετρικὴ*. Ἐνῶ *πούς*! Καλὰ στὴν καθαρεύουσα, μὰ στὴ δημοτικὴ πὸς νὰ τὸ πεῖς; *Πόδας*; *Πόδι*; Ὁμολογῶ πὸς δὲν μοῦ εἶναι πολὺ συμπαθητικά. Ὅποσοδήποτε στοὺς ὄρους δὲ δίνο σημασία μεγαλειότερη ἀπὸ κείνη ποῦ ἔχουν. Μεταχειρίζομαι τὸ μέτρο, καὶ πιστεύω πὸς θὰ ἐπικρατήσει. Ὁ κ. Σ. προτιμᾷ τοὺς πόδες του. Δικαιῶμά του. Ἄς τοὺς κρατήσει. Ἐγὼ προχωρῶ καὶ χωρὶς αὐτοὺς.

3. *Αποφεύγω*, λέει, νὰ ἐξετάσω χωριστὰ τὸν ἀμφίβραχον, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ δὲ μ' ἀρέσει ὁ ὄρος. Ὅχι γι' αὐτό. Ἐγὼ εἶπα (σ.91 σημ.) πὸς βέβαια ὁ ὄρος δὲν εἶναι καλός, μὰ πὸς προτιμῶ τοὺς ἀμφίβραχικούς· νὰ τοὺς

Ν. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΓΑΤΟΣ (*)

ΔΙΗΓΗΜΑ

Θύμωσα.

— Πάμε να φύγουμε, είπα και σηκώθηκα.

— Σταθήτε ακόμα λίγο, είπε ο συνάδελφος μου πιάνοντάς με απ' το χέρι.

— Βράδυασε, είπα ψυχρά.

— Διγάκι ακόμα!

Τόλεγε τόσο παρακαλεστικά! Έπεσα στην καρέκλα μου.

Πέρασαν τρία τέσσερα λεπτά τής ώρας.

— Ξέρετε γιατί είμαι φίλος σας;

Πετάχτηκε ξαφνικά ο Στέφανος. "Όχι γιατί σάς συμπάθησα, όχι γιατί σάς εμπιστεύουμε μα για κείνο το κάτι που κάνει τον καθένα να στέκει σε απόσταση που δείχνει ότι δεν έρωτεύεστε

Το χτύπημα ήταν άγριο και δυνατό. "Η καρδιά μου έτρεμε κι' έμεινα ακουνητος, άμιλητος, εξηνητημένος.

Την άλλη μέρα ξύπνησα άργά, στις έντεκα. Δουλειά είχα το βράδυ. Έτοιμάστηκα σιγά σιγά και, στις δώδεκα ακριβώς, έβαλα το καπέλο μου κι' άνοιξα την πόρτα για να βγώ έξω να φάω.

Άκουστηκε κάποιος ν' ανεβαίνει στην σκάλα και σε μια στιγμή φάνηκε ο Στέφανος ζωηρός και χαρούμενος.

— Ξυπναρούδια, είπα και μ' έσπρωξε μέσα στο δωμάτιο.

— Τι τρέχει; ρώτησα.

— Καθήστε λιγάκι, έκαμε σιγανά. Πώς φαίνεστε ότι μόλις ξυπνήσατε! Πάω στο γραφείο και πέρασα να σάς δω.

"Ήταν τόσο αποκρουστικός για μένα που δε μου έκανε καρδιά να του μιλήσω. "Όστόσο δε μπορούσα να μείνω σά μουγκός.

— Χμ. . . έκαμα.

Αυτός βολτάριζε πέρα δώθε και όταν περνούσε μπροστά στον καθρέφτη κοίταζε με καμάρι τη φάτσα του κι' έσάχυνε τότε το λαιμοδέτη, τότε το καπέλο ή το σακάκι. Μου ήρθε να τον στείλω στο διάολο, μα κρατήθηκα.

Μέσα μου γελούσα ειρωνικά, ένα γέλοιο τρανταχτό, δλο φαρμάκι. Μα τι ώφελοσε αυτό; "Έπρεπε να το κάμει μπροστά στο τρομερό του μούτρο.

Με πλησίασε και κάθισε δίπλα μου. Τον κοίταξα χωρίς καμιά έκφραση κι' έτσι μπόρεσα να κρύψω την πραγματική μου διάθεση.

"Άρχισε λοιπόν να μου διηγείται πως πέρασε φές το βράδυ απ' το σπίτι τής Μαρίνας, πως εκείνη ήτανε στο παράθυρο και καθάριζε κάτι γλάστρες λουλουδιών και τὰ λοιπά. "Ε, τώρα ήτανε που χρειαζόντανε άγώνας για να κρατάω τὰ κύματα του γέλιου που μ' έπνιγαν. Γλάστρες, παράθυρο, σοκάκι, πεζούλια, σουρουπο. . . "Αναστεναγμοί, μιὰ ματιά μόνο. Σε λίγο κουνιέται ένα κουρτινάκι! "Εποχές παλιές, μουστακάκι στριμένο.

"Ο Στέφανος σωπούσε και με κοίταζε στα μάτια.

— Λέγε λοιπόν! φώναξα.

— Ναι. . . έκαμα και χαμογέλασε.

— "Υστερα;

— "Υστερα. . .

Τὰ μάτια του ήτανε κολλημένα στα δικά μου.

— Περίεργο πράμα, μουρμούρισε σήμερα δε μπορώ να σάς πω τίποτα, ένω άλλες φορές. . .

— "Ένω άλλες φορές τί; ρώτησα ξερά.

*) Συνέχεια από το προηγούμενο.

Το βλέμμα του έγινε άξαφνα περίλυπο και παρακαλεστικό.

— Μα γιατί; είπε μόνο.

Αυτά τὰ λόγια βγήκανε με τόση άφέλεια, με τέτοιο παιδικό τόνο, που δε μπόρεσα να κρατήσω πιά.

— Πές μου τα δλα, γιατί δγάνης μιὰ μιὰ λέξη σά να ντρέπεσαι από μένα; είπα μ' έγκάρδια φωνή.

— Μου φανήκατε παράξενος σήμερα, έκαμα.

— Παράξενος; ρώτησα ένω γύριζα άλλου γιατί τὰ μάτια μου είχαν ύγραθει. "Ίσως, γιατί λίγη ώρα έχω που ξύπνησα και πάντα όταν είναι απ' τον ύπνο κανένας. . .

Αησιμόνησε άμέσως την πρωτυτεριανή μου ψυχρότητα κι' άρχισε να μιλάει καθώς κι' έχτες και τις άλλες μέρες.

Τον κοίταξε, λέει, εκείνη για λίγο χαμογελώντας. "Υστερα τραδήχτηκε μέσα κι' έκλεισε το παράθυρο. "Έπεσε ένα λουλουδάκι σύρριζα στον τοίχο.

— Και το πήρες; ρώτησα.

— Μπορούσα να τ' άφήσω;

— "Όχι δέβαια, μα καμιά φορά παραφυλάει και κάποιος άλλος. . . Τι ώρα να είναι; . . Κοντεύει μιὰ, μιὰ παρά δεκατρία λεπτά ακριβώς.

— Αυτά δλα μεταξύ μας σάς παρακαλώ.

— Μα. . .

— Συγνώμη, συγνώμη. Ξέρω τι άνθρωπος είστε αλλά μου ξέφυγε ο λόγος, μη με παραξηγήσετε. Τέχω και λίγο χαμένο αυτές τις μέρες.

— Μήπως δεν έχεις δίκιο! είπα.

Του ξαναθύμισα ότι ή ώρα είναι μιὰ σχεδόν και κατεθήκαμε μαζί. Πέρασαμε από τὰ Τουρκόσπιτα με τὰ καφασωτά παράθυρα, απ' το τζαμί, και χυθήκαμε στα στενοσόκακα τραδώντας κατά τον Κεντρικό δρόμο.

Δυο κορίτσια περνάσανε δίπλα μας, χαριτωμένα, άσπρα κι' άφράτα, που μās κοιτάζανε με περιέργεια καθώς μου φάνηκε.

Προσπερνάσαμε λίγο κι' ο Στέφανος μ' έπιασε από το μπράτσο και κόλλησε πάνω μου.

— Είδες πως σε κοίταζαν; μουρμούρισε σοβαρά.

— Ποιός; ρώτησα άδιάφορα.

— Οί μικρούλες;

— Ποιές μικρούλες;

"Ανάσανε.

— Αυτές που πέρασαν τώρα δά.

— Μου φάνηκε ότι είχαν τὰ μάτια τους σε σένα, άν και δεν τις καλοπρόσεξα, είπα και γύρισα να ιδω τὰ κορίτσια. Ναι, να έσένα κοίταζαν.

Γέλασαν και τὰ ροδχα του ακόμα. Καθώς ήτανε σφιγμένος πάνω μου, αίστάνθηκα να τρέμει από τη χαρά.

Στο έστιατόριο άπόξω χωρίσαμε.

* *

"Αχ! ποιὰ ευτυχία μου πλημμύρισε την καρδιά! Βούζιζαν τ' αυτιά μου σά να πετούσαν χαρούμενα μέλισσες, δλόκληρος ένας γονός. Τι τρελλές σκέψεις μου ήρθανε!

Είμαι λεύτερος πιά! Αυτό το σκύβαλο δε βρίσκεται μπροστά μου' θαρρώ πως φύτρωσαν φτερά στις πλάτες μου και μπορώ να πετάξω άν τὰ κουνήσω λιγάκι.

Ευτυχία!

Κάνεις ένα δήμα, μπαίνεις στο έστιατόριο και βρίσκεις τη γαλήνη, δλα τὰ καλά σου αισθήματα, την ευτυχία την ίδια. "Ένα δήμα. Κλείνει πίσω ή πόρτα και μένει έξω ο διάολος, φεύγει, και πάει δεν ξέρω που.

Πόσο ύπόφερα μιὰ ώρα σχεδόν μαζί του! "Ήμουνα άφανισμένος, σ' έκμηδένιση και άγωνία. Θυμομαι τὰ τρομερά δνεира που μου έρχονται κάποτε: "Ένας καουβργος με κωνηγάει κρατώντας δικοπο άστραφτερό μαχαίρι. Θέλω να τρέξω, μα τὰ πόδια μου είναι κομένα και χάμου βρίσκεται παχύ στρώμα άμμος. Προχωρώ κι' δλο στο ίδιο μέρος βρίσκουμαι. Σχεδόν άκούω τη γλήγορη άνάσα του φονιά που μ' έφτασε, λύνονται τὰ σωθικά μου. . . ξυπνώ κι' ο εφιάλτης σβύνει.

Τώρα έκλεισε μιὰ πόρτα.

Πήγα ίσια στο συνηθισμένο μου τραπέζακι και κάθισα άνακουφισμένος. "Ετριψα τὰ χέρια μου, σιάχτηκα καλά πά-

νου στην καρέκλα και παράγγειλα τὸ φαί, πού σέ λίγο τ'ἔφερε ὁ σερβιτόρος.

Δέ μπορούσα νὰ γελάσω δυνατά, νὰ ἐξωτερικέψω τὴ χαρὰ μου, γιατί θὰ μ' ἐπαιρναν γιὰ τρελλό, μὰ ἔλο μου τὸ εἶναι χαίρονταν. Ὅχι μόνο γιατί γκρεμοτσακίστηκε ἀπὸ μπροστά μου ὁ γκαρδιακὸς φίλος. Καί γιὰ κάτι ἄλλο. Σήμερα ἤτανε Σάββατο. Γι' αὐτό.

Τελείωσα σέ λίγο, σηκώθηκα καί πήγα τὸν περίπατό μου ἐκεῖθε πέρα. Δὲν πέρασα ἀπ' τὸ τηλεγραφεῖο μὰ ἀπ' τὸν ἀπάνου δρόμο. Διάβηκα ἀπὸ τὴ φτωχογειτονιά ὅπου τὰ παιδάκια ἐπαιζαν μὲ τὰ πετράδια καί τὰ χώματα, ἐνῶ οἱ μανάδες καθόντανε στὰ κεφαλόσκαλα ἢ τὰ πεζούλια. Κι' ἐγὼ χαμογελοῦσα ἐβλέποντας κάτι μουντζουρωμένα μουτράκια σοδαρά, σοδαρά.

Βρέθηκα στὸ λιοστάσι. Κοίταξα χάμου τὰ χορτάρια καί συλλογιζόμουνα τὴ χαριτωμένη εἰκόνα τῆς μάνας καί τῶν παιδιῶν. Ἦμουν ὀλομόναχος, τὰ δῆματά μου δὲν ἀκούγονταν καθόλου.

Ψές ἄργησα νὰ κοιμηθῶ...

Προσπαθοῦσα νὰ διώξω αὐτὴ τὴ σκέψη πού μοῦ ἔφερνε θλίψη κι' ἀγωνία καί κοίταξα μὲ περιέργεια τοὺς χοντροὺς κορμούς τῶν ἐλιῶν πού τέντωναν ὀλόγυρα τὰ στραβά τους κλαδιά.

Ὁ Στέφανος εἶχε πεῖ :

— ... πού δείχνει ὅτι δὲν ἐ-ρω-τευ-εσ-θε...

Κι' ὕστερα ;

Εἶναι μιὰ γνώμη τοῦ Στέφανου, πού δέ μπορεῖ νάχει καμμιά ἐπίδραση σέ μένα. Μιὰ βλακεία, μιὰ νοσηρὴ ἀντίληψη τοῦ χτηνώδικου μυαλοῦ του.

Καλὰ πού δέ μοῦ τὸ εἶπε πρὶν ἀπὸ καιρό. Τὸ λέω μὲ πεποίθηση, πὼς τὸν κάθε ἄνθρωπο τὸν κυβερνάει, ἐχτὸς ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς νόμους, κι' ἡ γνώμη πού ἔχουν οἱ ἄλλοι γι' αὐτόν.

— Δὲν ἐ-ρω-τευ-εσ-θε...

Σήμερα μ' ἀφήνει ὀλότελα ἀδιάφορο, μὰ ἂν τὸ ἀκούγα πρὶν ἀπὸ καιρό...

Πήδησα σ' ἓναν ὄχτο πού τὸ χῶμα ξεκόβονταν σιγά-σιγά καί κυλοῦσε κάτω, πέρασα πάνου ἀπ' τὸ ἀτμοκίνητο λιοτριβὶ καί βρέθηκα στὴν κορφὴ τὸ περι-

φραγμένο χτήμα. Ὁ παραλιακὸς δρόμος ἦταν ἔρημος. Κανένα καίτι δὲ φαίνονταν ἀραγμένο. Ὁ περατιέρης καθόντανε σέ μιὰ μεγάλη πέτρα καί κάπνιζε.

Ἀντικρὺ ἀσπριζε τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι ἀνάμεσα στὶς ἐλιές.

— Γεῖά χαρά, εἶπα στὸν περατιέρη μόλις ζύγωσα στὸ μέρος πού καθόντανε.

— Καλῶς τὸ παλληκάρι. Εἶσαι γιὰ πέρα ;

— Ναί.

Ὑστερα ἀπὸ πέντε λεπτὰ πηδοῦσα στὴν ἀντικρυνὴ ξύλινη ἀποβάθρα καί σέ δέκα ἀκόμα ἀνοιγα τὴν πόρτα τοῦ ξωκκλησιοῦ. Καί μπήκα φοβισμένος. Στάθηκα κάτω ἀπ' τὴν καμάρα τῆς πόρτας ἀκούνητος κοιτάζοντας χάμου. Ἄς ξεκαθαρίσω τὰ αἰσθήματά μου, εἶπα μέσα μου. Ὅχι ἄς μὴν τὰ ξεκαθαρίσω, ἀποκρίθηκα.

— Μὰ γιατί ; ρώτησα.

— Ἔτσι.

— Νὰ φύγω.

— Κάτσε λίγο καί θὰ ἴδουμε.

Τὰ καντήλια ἦτανε σβυσμένα. Ἄναψα ἓνα κερί καί τὸ κόλησα στὸ μανάλι. Ὑστερα στάθηκα κοντὰ στὸ ψαλτήρι κι' ἀνοιξα κάποιον βιβλίον πού ἦτανε ἀκουμπισμένο κεῖ πάνου.

Ἡ ὥρα ἦταν τρεῖς καί λίγα λεπτὰ.

Ὁ ἥλιος ὅσο πήγαινε χαμπήλωνε κι' ἀπὸ τὴν πόρτα τρύπωναν ἓνα μάτσο ἀχτίδες κι' ἀπλώνονταν σέ μιὰ φωτεινὴ λουρίδα πάνου στὸ πλακόστρωτο.

Πόσες μέρες ἔχω νὰ τὴν ἴδω ; Μιὰ βδομάδα ἀκριδῶς, δηλαδή ἀπ' τὸ περασμένο Σάββατο. Κάθε Σάββατο ρχόντανε ἐδῶ στὸν Ἅγιο Σπυρίδωνα κι' ἀνάβανε τὰ καντήλια αὐτὴ κι' ἡ φιλενάδα τῆς. Δὲν περνούσανε μὲ τὴν περαταριά μὰ ἔκαναν τὸν γυρο τοῦ κορφίσκου. Τὴν περασμένη βδομάδα τίς εἶδα ἀντικρὺ, ἀνάμεσα στὶς ἐλιές, νὰ κατηφορίζουν πρὸς τὸ ξωκκλησι. Κι' ἐνῶ τίς καρτεροῦσα στὴν περαταριά ἀργότερα, ξεπρόβαλαν στὸ φράχτη ἄξαφνα. Κι' ἡ ἀνεπάντεχη ἐμφάνισή τῆς μ' ἔκαμε νὰ τὰ χάσω. Μοῦ ἔριξε μιὰ ματιὰ μόνο καθὼς πάντα. Ἡ συντροφισὰ τῆς ἔμως γύριζε καί μὲ κοίταζε ὅσο πού κρύφτηκαν πίσω ἀπὸ

κάποιον γύρισμα τοῦ δρόμου ἢ τὰ δέντρα.

Ἄνάβει τὰ καντήλια ... Αὐτὸ τί θὰ πεῖ ; Ἴσως τίποτα ἄλλο παρὰ πὼς βρίσκει ἀφορμὴ γιὰ νὰ βγεῖ νὰ πάρει λίγον ἀέρα, νὰ ἴδει τὴ θάλασσα. Δὲν παραθαλαινουν οἱ γυναῖκες ἐδῶ...

Κάποιον τραγουδάκι πού ἐρχόταν ἀπὸ πάνου μ' ἔκαμε νὰ ξυπνήσω. Ἦταν γυναικεῖες φωνές.

Εἶχα κάπου μιὰ ὥρα πού θρισκόμουνα δῶ μέσα.

*
**

Μιὰ σκοτεινὴ σιλουέτα εἶδα στὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας. Ὁ ἥλιος ἔπεφτε πάνου τῆς ἀπ' τὸ ὄξω μέρος. Καί γύρω στὸ κεφάλι, τὰ μαλλιά χρυσομένα ἀπ' τίς ἀχτίδες ἦτανε σὰ φωτοστέφανος.

Στάθηκε λίγο ἀναποφάσιστη κι' ὕστερα σιγά-σιγά πήγε πρὸς τίς εἰκόνας κάνοντας τὸ σταυρὸ τῆς ἀργὰ καί μὲ χέρι πού ἔτρεμε. Εἶπα νὰ φύγω, μὰ κατάφερα νὰ σκεπτῶ πὼς αὐτὸ θὰ ἦτανε μιὰ κουταμάρα. Ὡστόσο γύριζα τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου νευρικά.

Αὐτὴ γύρισε πίσω χωρὶς νὰ μὲ κοιτάξει ὀλότελα καί τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα. Τί, φεύγει ; Μπορεῖ καί νὰ φεύγει μπορεῖ καί νὰ θγαίνει γιὰ νὰ φωνάξει τὴ φιλενάδα τῆς. Ἔνα δῆμα ἀπὸ τὴν πόρτα κοιτοστάθηκε, ἔστριψε δεξιὰ καί πήγε στὴ γωνία. Ἐσκυψε καί πήρε ἓνα λαδικὸ πού ἦτανε κεῖ, ὕστερα ξαναπήγε στὸ εἰκονοστάσι κι' ἄρχισε νὰ φκιάνει τὰ καντήλια πού ἦτανε χαμπηλά κρεμασμένα, σιάχνοντας τὰ φυτίλια τους καί βάνοντας λάδι. Κάθε κίνησή τῆς ἦτανε

ἀναποφάσιστη, προσποιητὴ.

Δυὸ ξανθοκάστανες πλεξοῦδες, μᾶλλον ξανθές, ἔφταναν ὡς τὴ μέση τῆς. Εὐτυχία θὰ ἦτανε νὰ δέσει κανέναν μ' αὐτὲς τὸ λαιμό του καί νὰ τίς σφίγγει σταυρωτά, ὅσο νὰ νιώσει πὼς πνίγεται!

Τί χάρη πού εἶχαν οἱ ἀδέξιες κινήσεις τῆς ! Ἐσφυτιλιζε τὸ καντήλι μ' ἓνα ξυλαράκι, σπιρτόξυλο μοῦ φαίνεται, κι' αὐτὴ ἢ δουλειὰ κρατοῦσε κάμποσο, περσότερο ἀπ' ὅτι χρειάζονταν. Τὰ κοντυλένια δάχτυλα ἔτρεμαν. Νὰ τὰ φιλάς, νὰ τὰ σφίγγεις πάνου στὸ πρόσωπό σου!

Μὲ κυρίευαν κάτι τρελλές ἐπιθυμίες, νὰ τὴ ζυγώσω, νὰ τῆς πῶ «γεῖά σου μικρούλα μου, σ' ἀγαπῶ ... ναί σ' ἀγαπῶ» χωρὶς καμμιά εἰσαγωγή, χωρὶς πρόλογο. Κι' ἀμέσως νὰ τὴν τραβήξω στὴν ἀγκαλιά μου!

Θέ μου βοήθησέ με ! Θὰ εἶμαι ὀλότελα τρελλὸς καί τὸ μυαλό μου δουλεύει ἀσκημα. Κάτι αἰστάνουμαι νὰ στριφογυρίζει μέσα στὸ κεφάλι μου, σὰν ἓνας χερόμυλος. Καί δούτζαν τ' αὐτιά μου ἀπελπιστικά.

Καί γιατί ὄχι ; Δυὸ τρία δῆματα εἶναι μακρὰ. Ἀπλώνω τὸ ἓνα πόδι, ὕστερα τὸ ἄλλο καί τὴν ἔχω στὴν ἀγκαλιά μου. Μισολιγοθυμισμένη ἀφίνεται καί, αἰστάνουμαι ὅλο τὸ βάρος τοῦ κορμιοῦ τῆς πάνου στὰ μπράτσα καί τὸ στήθος μου. Μιὰ θαθεῖα ἀνάσα, ἀναστεναγμὸς σχεδόν, βγαίνει ἀπ' τὸ μισανοιγμένο τῆς στοματάκι κι' ἀμέσως τὸ κλείνω μὲ τὰ χεῖλιά μου.

— Ἀγαπημένη μου ...

(Ἔχει συνέχεια)

βιβλίου» ὅπως γίνεται στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Βουλγαρία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὰ οἱ σχετικὲς δωρεὲς τῶν φιλοτέχνων, καθὼς εἶνε γνωστὸ, ἀρχίσανε. Ὅλοι ὅσοι μποροῦνε κάπως νὰ βοηθήσουν στὴν κί.ηση αὐτῆ, τέλος συγκινουῦνται. Καὶ μὲ τὸν καινούργιο χρόνον ποὺ μῆηκε φαίνεται πὼς μιὰ ἀφύπνιση συντελεῖται, τέτοια ποὺ νὰ μᾶς δίνει τὶς καλύτερες ἐλπίδες γιὰ τὸ αὔριο ὄχι μόνον τῆς λογοτεχνίας μας ἀλλὰ καὶ τῆς γενικώτερης συνειδητοποίησης τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ποὺ καρμινονοβατοῦσε τόσα χρόνια.

Δὲν νομίζουμε πὼς θάπρεπε νὰ μᾶς ἐμποδίσει μιὰ ὁποιαδήποτε σεμνόντυφη μετριοφροσύνη, ἀπὸ τὸ νὰ τονίσουμε ἐδῶ τὴν ἀνιδιοτέλεια ποὺ ἐνέπνευσε τὸ βραβεῖο τοῦ «Λόγου». Γιὰ πρώτη φορὰ περιοδικὸ προκινῆσκει ἐπαθλο διαγωνισμὸς ποὺδὲν θὰ ἔχει ἐγωκεντρικὸ χαρακτῆρα. Τὸ βραβεῖο τοῦ «Λόγου» δὲν θὰ δοθεῖ, ὅπως συνήθως γίνεται, σὲ διηγήματα ἢ ποιήματα ποὺ θὰ σταλοῦν πρὸς τὸ περιοδικό. Θὰ περιλάβει ὅλα τὰ βιβλία τῆς χρονιάς ποὺ θὰ μᾶς σταλοῦν γιὰ ν' ἀναγγελθοῦνε. Κι' οἱ βραβευόμενοι θ' ἀποτελοῦνε στὸ ἐξῆς μέλη τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ ἐπόμενου χρόνου, ἔτσι ποὺ νὰ συγκροτήσουν μιὰ μέρα σωματοῖο ἀνεξάρτητο καὶ αὐτοκέφαλο, μὲ ὁποιαδήποτε πλὴν τοῦ βραβείου, δράση.

Τὰ δνόματα τῶν μελῶν ποὺ θ' ἀποτελέσουν τὶς δυὸ ἐπιτροπὲς θὰ τ' ἀναγγείλουμε σὲ κατοπινὸ μας φύλλο.

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ πάλι μασκαραλίκια φαίνεται πὼς γίνονται στὰ παρασκήνια τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου μὲ τὸν καταρισμὸ τοῦ θιάσου του. Παραγκωνισμοί, διαμαρτυρίες, προτιμήσεις, ἀποστασίες καὶ ἄλλα. Τὸ Ἐθνικὸ μας θέατρο, προτοῦ ἀποκτήσει σκηνή, ἀπέκτησε κι' ὅλα «παρασκήνια» ... Πολὺ θλιβερὸ τὸ γεγονός. Καὶ ποῦ θὰ βγεῖ αὐτὸ τὸ ἀλληλοφάγομα; Στὶς ἐφημερίδες κιόλα δημοσιεύονται ἀνυπόγραφες ἀπειλὲς καὶ ἀντιδραστικοὶ θιάσοι καταριζοῦνται μὲ πρόγραμμα τὸν τορπιλισμὸ του. Ποιὸς νὰ φταίει γιὰ ὅλα αὐτά! Ἡ μὴπως εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ φταίνε; Καὶ δὲν θὰ ἦταν καιρὸς ἀκόμη ν' ἀλλάξουν τακτικῆ;

ΕΛΑΒΑΜΕ τὸ ὄρατο ἡμερολόγιο τῆς Πόλης «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά» ποὺ μπαίνει στὸ δευτέρου χρόνου. Καλλιτεχνικώτατα τυπωμένον, μὲ ὕλη ἐκλεκτῆ, καὶ ὠραῖες εἰκόνες. Συνεργάζονται τριάντα λόγοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Α. Γυαλοῦρης, ὁ Γρυπάρης, ὁ Steinmetz, ὁ Μαιμέλης, ὁ Φιλῆντας, ὁ Κόβας, ἡ Αἰλία Καρακάλου, ὁ Καστανάκης καὶ ἄλλοι. Οἱ ζωγραφικὸι πίνακες εἶνε τοῦ πολίτη ζωγράφου Χάρη Ξανθοπούλου. Τὸ ἡμερολόγιο αὐτὸ ἐπιμελήθηκε ὁ κ. Ἄβρ. Ν. Παπάζογλου,

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀγαγνώστην. Συμφωνοῦμε ἀπολύτως καὶ τὸ δημοσιεύουμε. Δὲν νομίζετε ὅμως ὅτι θάπρεπε νὰ μᾶς κάνετε γνωστὸ ἰδιαιτέρως τὸ ὄνομά σας; Μόνον γιὰ τὸν τύπο. — **Ν. Καστ.** Προσέχετε τὸ ὕψος σας καὶ μὴ κάνετε τόσο μεγάλες προτάσεις. Ἐχετε φαντασία. Ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη νὰ μελετήσετε πολὺ. — **Μιχ. Κρ.** Ἡ ἰδέα καλὴ. Καὶ παραστατικότητα ἔχει τὸ διήγημά σας. Προσέχετε ὅμως τὴν ἀνάπτυξη τῶν θεμάτων σας. — **Τ. Μαυροκ.** Ἄμφισσα. Ἀδόκιμα δυστυχῶς. — **Σταν. Ν. Σταν.** Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ καλὸ σας γράμμα. Περάστε, ἂν θέλετε, ἀπὸ τὰ γραφεῖα. Τὸ κομμάτι ποὺ μᾶς στείλατε ὄχι καὶ τόσο ἄγριο. — **Κ. Ν. Οἰκ.** Καρπενήσι. Θερμὰ σας εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησή σας. Ἐχετε ζωρὸ καὶ χρωματισμένον ὕψος. Μὰ νὰ ἐπέξεργάσθε καλύτερα τὰ θέματά σας. — **Π. Ροδ.** Ἄρτια μετρικά. Ν' ἀποφεύγετε ὅμως τὶς κοινοτυπίες καὶ ἰδίως τὴν κοινοτύπη ἐκφραση. — **Κ. Μερ.** Λειβαδιά. Δυστυχῶς ἀδόκιμο. Δὲν ἀρκεῖ τὸ καλὸ θέμα. — **Γ. Τσακ.** Γράφετε στρωτὰ. Ἀλλὰ νὰ διαλέγετε θέματα ὄχι τόσο κοινά. — **Γιάν. Κόρμπ.** Ὅχι καλὰ δυστυχῶς. **Γ. Χ. Ἀγγελ.** Κυλογραμμὴν ἢ «Ζόχρα». Ἀλλὰ κοινοτύπη. Ἐχετε ταλέντο ὡστόσο. Προχωρεῖτε. **Ἀλκυιάν.** Θεσσαλονίκη. Πολὺ καλογραμμένο καὶ σέμοντέρνα τεχντροπία. Εἶνε κάπως μεγάλο δυστυχῶς, ἀλλὰ τὸ κρατοῦμε. Θὰ ἠθέλαμε ὅμως καὶ τ' ὄνομά σας τὸ πραγματικὸ — **Γιάν. Ρίτσ.** Τὰ ἐλάβαμε καὶ τὰ δώσαμε στὸν κ. Μαγγανάρη. Χαιρετισμούς. — **Γιερδ. Βαμβ.** Καλογραμμένο, μὰ χωρὶς πρωτοτυπία, δυστυχῶς. — **Μπ. Φλωράτ.** Ἀρχίζει καλὰ, μὰ τὸ τέλος ἄσχημο. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. — **Κλαυδ.** Ἄρσ. Κρατοῦμε τὸ «Κάποιον ὄνειρο» τὸ «1930» καὶ τὸ «Χωρὶς τίτλο». Οἱ βραδυνὲς ἐξακολουθοῦν, μὰ πρέπει νὰ τύχετε σὲ καλὴ μέρα γιὰ νὰ εἶνε . . . ἀπαρτία. — **Α. Καρακ.** Ἐλάβαμε κι' εὐχαριστοῦμε θερμότατα. — **Κ. Δημ.** Θεσσαλονίκη. Σας εὐχαριστοῦμε πολὺ. Γιὰ τὸ διήγημα ἔχουμε ἐπιφυλάξεις. — **Ἄλκ.** Ὀλυμπ. Δράμα. Κοινότυπο δυστυχῶς. — **Ἄρισ.** Κυτταρισία. Τὸ ἐλάβαμε. Ἀπαντοῦμε στὸ ἐρχόμενο. — **Γ. Φλιάσ.** Νεμέα. Ἐλάβαμε. Θ' ἀπαντήσουμε. — **Β. Σ. Θς.** Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ σας συχαροῦμε γιὰ τὴν ἀγάπη σας πρὸς τὴν ἀλήθεια. Πρέπει νὰ διαβάσετε πολὺ ἀκόμη καὶ νὰ ἐργασθεῖτε. Ἐχετε ὅμως ποιητικὴ διάθεση. — **Νύσ. Αἰγ.** Ὅχι καλὰ δυστυχῶς. Προσπαθεῖτε. Ἡ συνδρομὴ δραχ. 60. — **Ν. Παπαγ.** Ὑστεροῦν στὸ μέτρο. — **Ν. Π. Σούλ.** Καλὸ. Τὸ κρατοῦμε.

Πληθώρα ὕλης μᾶς ἀνάγκασε σ' αὐτὸ τὸ φύλλο νὰ περιορίσουμε τὸ «Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα». Θὰ τὸ αὐξήσουμε στὸ ἐρχόμενο. Ἐπίσης στὸ ἐρχόμενο θὰ δημοσιευτῆ τὸ τέλος τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων τοῦ κ. Γ. Κοτζίουλα.